

Радослав Златан Дорић

ПОЗОРИШТЕ У
ПАЛАНЦИ
ИЛИТИ
МАЈМУН И ТРАГИЧАР

РАДОСЛАВ ЗЛАТАН ДОРИЋ рођен је 1. марта 1940. године у Бачком градишту, у Војводини. Гимназију завршио у Бечеју. Академију за позориште, филм и РТВ у Београду, одсек режије, у класи професора Др Хуга Клајна, завршио 1964.

Као стални редитељ живео и радио у позориштима у Нишу, Мостару, Сарајеву, Београду, Новом Саду – РТС-у. Трајније био везан за позориште у Сомбору и Новосадско мађарско позориште – Ujvideki Színház.

Режирао више од 130 представа у готово свим позориштима широм бивше и садашње Југославије.

Ради стално на радију, а повремено на ТВ и филму. Тренутно је стални редитељ Народног позоришта у Београду.

Написао велики број радио драма, нешто мање ТВ сценарија и више сценских адаптација књижевних дела.

На анонимним конкурсима Удружења драмских писаца Србије, четири пута је добио награду “Бранислав Нушић”, што за драму, што за комедију: 1989-90. – *Кад био Сомбор био Холивуд*, 1990-91. – *Неки Стерија ишче Родољубице*, 1995-96. – *Горко њујовање у нишџа*, 1996-97. – *Јелена Анжујска*. За комедију *Нови животи господина Молијера* добио награду „Мија Алексић” 1998. (конкурс фестивала Дани комедије у Јагодини). Добитник је награде „Лаза Костић” за драмско стваралаштво за 1998. годину.

Комади су му извођени у Српском народном позоришту у Новом Саду, у Народног позоришту у Београду, Сомбору, Нишу, Зајечару, Кикинди... Комаде објављивао у часописима „Сцена” и „Театрон”, у издању Београдске „Просвете” изашла му је књига драма под називом *Војвођанска драмска иривоџија* 1997. године.

Комад *Позориште у италијанци илији мајмун и ираџичар*, написан је за Народно позориште „Бора Станковић” у Врању.

Радослав Златан ДОРИЋ

ПОЗОРИШТЕ У ПАЛАНЦИ
ИЛИТИ
МАЈМУН И ТРАГИЧАР

ЛИЦА

ЈЕРОТИЈЕ ПАВЛОВИЋ, управитељ Путујућег позоришта,
касније полицијски писар;

ГАВРИЛО МИХАЈЛОВИЋ, глумац, српски трагичар;

ВЕРКА, Циганка, слушкиња у кафани “Орач”;

КИР МИНТА, Цинцарин, власник кафане “Орач”;

РЕЗИКА, његова тајанствена жена, бивша циркусанткиња;

БОРА СТАНКОВИЋ, матурант, будући славни писац;

РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ, млади професор, новинар и већ сатиричар;

РАХЕЛА АРИТОНОВИЋ, бивша славна глумица;

ЧАПЉА, столарски калфа;

БАНГЕЈА, молерски калфа;

ПОБРАТИМЧЕ, берберски калфа;

МИЦА НАЧЕЛНИКОВИЦА, жена среског начелника;

ВУКА ХАЏИ МАРКОВА, удовица, писац једног романтичног романа;

ЈОВА “ЗАВЕСА”, бивши учитељ, луд за позориштем...

МАЈМУН, обичан, комада један

Комад се, можда, догађа у Врању... Пироту... Лесковцу...

Или у неком сличном граду... Ко би то сад, после толико година од догађаја који се вероватно збио, могао са сигурношћу да тврди? А није ни важно.

Приповетка Радоја Домановића *Позоришће у њаланци*, била је моја полазна, иницијална тачка за писање ове игре позоришне.

У неком далеком плану, имао сам на уму и *Пућујуће друштво* Стевана Сремца.

Наравно да сам и једну и другу причу напустио, да бих створио своју, али, упркос томе, ја им дугујем основну инспирацију.

Обе приповетке, иако од различитих аутора, као да су о истом догађају...

Преузео сам из њих понеко име и, можда, неколико реченица.

Све остало припада само овом комаду.

АУТОР

СЦЕНА

Све се догађа у једном сценском простору, у кафани “Орач”, у некој србијанској паланци – крајем прошлог века – или на самом почетку овог, двадесетог.

Дрвени, олајисани патос.

Фирма.

Велики прозор према улици

Шанк од грубог дрвета, иза њега шубер и једна врата која користе, углавном, власници кафане. Лево су улазна врата, према улици; комбинација даске и мутног стакла.

Десно је преградни зид и једна врата иза њега. То је улаз у историју варошке читаонице – па тако и пише.

Пећ “бубњара” у углу.

Само један сто са три столице.

А на средини кафане, мало укусо, нешто као позорница – неколико дасака на козлићима, завесе од кућних ћилима, нешто разбацане позоришне реквизите и неколико кофера са костимима.

Степенице са стране и од позади.

Све је осветљено трима великим гасним лампама.

КОСТИМ

Костим је грађански.

Само тамо где је то врло оправдано, појавиће се и понеки фолклорни елеменат, ношња.

Сам почетак двадесетог века – или крај деветнаестог.

Јесен је, касна...

Важно би било постићи патину прохујалог времена, ону коју осетимо када гледамо старе фотографије у сепији. Ако се прича догађа у Врању, а могуће је, онда би нам фотографије Милана В. Бунушевца могле бити од драгоцене помоћи!

Само се оно што припада “позоришту у позоришту” разликује и намеће јарким бојама.

МУЗИКА

У музици треба да буде много више фолклора него у осталим елементима представе.

Мали цигански састав, можда трио, или квартет, чинио би основу звука, музику на сцени и ван ње, ако за то буде могућности.

Било би добро да се неки од најпрепознатљивијих србијанских мотива варира и понавља кад год је то могуће.

ПРВА СЛИКА

ПРОПАСТ СРПСКОГ ПОЗОРИШТА

По целој кафани, нарочито на малој позорници, разбацана је позоришна реквизија: перике, костими, штићови, чизме, калџаци... Неколико отворених кофера у које ће љумци њаковаћи своју опрему, или њачније – оно што је од ње остало.

Глумац Гаврило стоји на средини позорнице, у патијетичној пози и виче колико год је у снази, а доле је, сад већ бивши, управник Пуцујуће позоришта, Јеротије. У позадини, улашена Циџанчица Верка, слушкиња у кафани.

- ГЛУМАЦ: *(Урла)*
Не дам! Не дам позориште српско! Ја сам, бре, трагичар српски. *Трагичар!* Не дам, господине управитељу!
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Мирно)*
Тише! Разбудићете целу ову успавану и јебену паланку.
- ГЛУМАЦ: И треба да је разбудим! Треба цело Српство да пробудим! Јер, ја сам трагичар српски!
- ЈЕРОТИЈЕ: Опет вем није читак логички акценат... Шта вам је важније – *српски* или *трагичар?*!
- ГЛУМАЦ: Јебе се мени за ваш логични акценат! Овде је пропаст позоришта српског предмет радње, а ви се зевзечите к'о да је нека комендија, или не дај Боже – бофвиљ! Не дам позориште српско!
- ЈЕРОТИЈЕ: Па, не дајте! Ко вам брани? Али, зар се морате тако држати као да вас, да извинете, штроје?
- ГЛУМАЦ: Морам!
(Патијетично)
“Јер бол је велики мој
Ти то не појмиш, јој!
О издајниче мрски, клети!
Рађе ћу млађан умрети
За српство наше, за нашу славу,
Театар недам, дајем главу!

- ВЕРКА: *(Уилаиена)*
Немо' да умреш, жив ти ја. Меко срце имам, ће се расплачем...
(Одма зајлаче)
- ЈЕРОТИЈЕ: Ето ти га на! Па, ви сте стварно... Не *Траџичар*, него *Траџичан случај!* Зато у мојој путујућој трупи и нисте могли добити боље роле. Догурали сте најдаље до гласника, два врана гаврана или трећег турског ратника.
- ГЛУМАЦ: *(Ойей виче)*
Ја молим да ме не вређате! Још ће српско глумиште чути о мом таленту... "Сутра ћемо видјет на Косову ко је вера, ко ли је невера..."
- ЈЕРОТИЈЕ: Опет вичете? Који вам је мој?
- ГЛУМАЦ: *(Са сузом у оку)*
Мој таленат... За срце сте ме ујели! Али – чуће се још о глумцу Гаврилу Михајловићу, јамчим вам за то ја!
- Пауза. Глумац се смирује, скуйља реквизићу, џирја је у кофере, Верка и Јеротије му, махинално, њомажу.*
- ГЛУМАЦ: Како сте могли распустити позориште?
(Замало да зајлаче)
- ЈЕРОТИЈЕ: Нисам га распустио! Трупа се... после синоћног дебакла, једноставно распала... Сви су покупили своје прње, баш као и ви сада... Потрпали књиге и улоге и распршили се као врапци, куд који... А ова паланка, ко за инат, добила железницу! Никада се ни једна трупа није брже растурила...
- ГЛУМАЦ: *(Ойей виче)*
Ви сте криви! Ви сте управитељ! Што их нисте задржали? Што нисте... ма, што нисте легли пред локомотиву?!
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Тужно)*
Како да их задржим? Чиме? Остао сам без пребијене паре... и, немојте викати... молим вас... није ни мени лако. Али не дерите се, молим вас као колегу.
- ГЛУМАЦ: *(Не обазире се на молбу)*
Новац! Проклети новац! А – слава? А наша мисија театарска и патриотска? "О, бедни душе, твоје је име издаја"!

- ЈЕРОТИЈЕ: *(Јејко)*
Понекад се питам – како бисте се ви драли да сте, не дај Боже, играли Милоша Обилића или Кнез Лазара, ако овако цепате грло као последњи епизодиста?
- ГЛУМАЦ: *(Јејко)*
Да сам ја, уместо вас, играо Кнеза Лазара – не би на нашем Косовском боју било само девет гледалаца!
(Горко се насмеје)
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Жацне се)*
Молим, без неумесних поређења!
(Смири се)
Чудо публика није навалила да вас слуша како гракћете иза сцене као гавран, на Косову пољу?
- ГЛУМАЦ: Како сте роле делили – тако смо и прошли! Да сам изишао пред публику сам да деклемујем *Смрћ мајке Јузовића*, не би било само деветоро.
- ЈЕРОТИЈЕ: Ма – неће бити! Луд сам био што сам вам дозволио да ми се мешате у репертоар! Јесам ли лепо предложио да играмо *Дујлу њашћу* или *Злу жену*... Јесам ли вама лично понудио да играте Пелу, Чизмареву жену? Али – не! Хоће они – *Бој на Косову*. А онда сте ви лично такву дреку и буну дигли што сам канио женску улогу да вам дам, да ми се све чини да је распад трупе ту и почео!
- ГЛУМАЦ: *(Љућћћћ)*
Молим вас да ми то не помињете, иначе... Тако ми Бога јединога – не одговарам за себе!
- ЈЕРОТИЈЕ: А, шта фали женским улогама? Хаљина би вам лепо пристајала,
(Узима једну, мери је према глумцу)
ево, и ова перика... Већ вас је и тако читава трупа звала – *Пело срце моје*, а ви...
- ГЛУМАЦ: *(Губи контролу)*
Да се нисте усудили да ми то помињете! Иначе, иначе ћу... убићу вас као... као Милош Мурата!
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Поузрава се)*
У вашем позиву, драги мој, играти женску улогу, понекад је врх наше вештине, да не кажем уметности, Пело срце моје...

ГЛУМАЦ: *(Јурне на њеџа)*
Марш у три... Убићу те! Овде ми је мач мој српски,
сребром окован!
(Јури џа њо кафани)

ВЕРКА: *(Која је до њоџ часа слаџала сиџинице у кофер)*
Леле мајке, ђе га утепа! Помагајте! Газда, Кир Минто,
фрау Резика! Помагајте, потепаше се пеливани како ми
Цигани у малу!

*Буновци, у ноћним кошуљама, улеџе Кир Минџа и Резика. Сиџају између
Глумца и Јероџија.*

КИР МИНТА: *(Мален, мршав и сиџжен сиџарији џосџодин, виче)*
Асасини, асасини! Не у моја кафана! На сокак, па се
тепајте! Ахара! Ахара!

РЕЗИКА: *(Разџолићена, раскошна и џривлачна средовечна дама)*
Was ist das? Mein Gott, mein Gott, Her Schpilmann!

ГЛУМАЦ: *(Показује мач)*
Ево мача мог! Сад ђе он видети ко је “Пело срце моје”.

*Јурне на Јероџија. Верка и Резика циче, Кир Минџа бежи иза шанка, жене
за њим. Глумац јурне на Јероџија са сабљом у руци, изџледа као да ђе џа
заисџа џробосџиц, али се у џоследњем џренуџику заусџави.*

ЈЕРОТИЈЕ: *(Мирно)*
То није мач – то је сабља! Колико пута сам вам рекао,
као глумцу, да се сабља држи другачије.
(Показује му)
Сече се сабљом, сече. Боде се мачем и флоретом.

*Кир Минџа, Резика и Верка џровире баи у џренуџику кад Јероџије “де-
монсиџира” ударац. Поново циче, Кир Минџа луџа о џосуђе. Ваљда
џривучени овом буком, у кафану улазе млади Радоје Домановић и још
млађи, Бора Сиџанковић.*

ДОМАНОВИЋ: Шта се овде дешава? Зар Косовски бој није завршен?

СТАНКОВИЋ: *(Пошџо је осмоџрио сиџуацију)*
Тепање, побратиме, ето што је. Пеливанска посла. Да си
променимо кафанче, Радоје?

Кир Минџа и жене џровире. Јероџије, у нейрилици, сиџиџа сабљу.

ЈЕРОТИЈЕ: Није никакво тепање. Добро вече, господо. Само сам
колеги... бившем... показивао... Инштруирао га.

СТАНКОВИЋ: Видим, видим како гу инштруираш, с’лте да стане мртвак
па да му биде јасно

КИР МИНТА: Тепаше се... Очију мојих ми госпон Станковићу. И убијали су се. На мртво. На крв се убијаше. Са онај голем нож! Клаше се!

ВЕРКА: *(Насмеје се)*
Ама, несу газдо... Све је тако и код нас Цигани. Ђе се тепамо, па се љубимо... такој си је то, и код пеливани.

РЕЗИКА: *(У шоку)*
Oh, Her Profesor Domani~, ја фидела крф.

ДОМАНОВИЋ: *(Осмехне се)*
Де, де, Фрау Резика, каква крв? Ваљда наши глумци увежбавају неки нови комад, па су само мало више унели страсти. Али – то је добро. Шта нам то ново спремате?

ЈЕРОТИЈЕ: *(Уздахне)*
Нажалост... ништа. Са позориштем у овој вароши је готово. Заувек. Барем што се мене тиче.
(Снужден, њолази ка враћима)

ДОМАНОВИЋ: Како готово? Па колико синоћ смо вас... гледали...

ЈЕРОТИЈЕ: *(Тужно)*
Запазио сам вас... није ни било тешко – девет гледалаца!? Распитао сам се код Кир Минте, па отуд и знамо сте. Ви сте писац и професор, Радоје Домановић, а млади господин се зове...

ДОМАНОВИЋ: *(Прекида, ујада)*
Бора Станковић, такође писац... будући, додуше, ако Бог да. Упамтите то име, господо. Он већ сад пише одличне приче, а – ко зна, можда ће једном писати и за позориште...

СТАНКОВИЋ: Не дао Бог! Па да ми се глумци овакој тепају док играју мој комад?! Никад. Кир Минто, вино. За све! И за пеливане.

ГЛУМАЦ: *(Гордо)*
Нису сви глумци исти. Има нас овде и трагичара...
(Скуйља разбацане сѝари)

ДОМАНОВИЋ: А где су остали чланови трупе?

Кир Минѝа и Резика доносе ѝиће, Верка чисти кафану.

- ЈЕРОТИЈЕ: *(Тужно)*
Нема више позоришта. Растурило се, препукло... препукло му срце од туге, од понижења. Глумци су моји отпутовали, сире. На све четири стране света. Остао је само овај, а и он боље да није, и остао сам ја... ако сам остао...
(Баца сабљу)
- СТАНКОВИЋ: Шта се десило? Збори!
(Седа заинтересовано крај Домановића)
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Помало њајетично)*
Да... “Реч две само пре но што одете”... Овако је било и ово се збило. Прича је кратка.
(Сви, чак и Верка “уиље” се у Јеротија, слушају љајљиво)
Имао сам тако дивну трупу... Сјајне глумце, а посебно сам волео овог,
(Загрти Глумца)
највећег трагичара српског. Путовали смо, играли, били у заносу и имали успеха. Свугде! Публика нас је поштовала, били смо славни, сјајни! А, онда смо дошли у ову паланку... Спремили смо наш најславнији комад *Бој на Косову*, дику нашу, бисер патриотични, што у сваком срцу српском трептаје буди и из сваког ока сузу мами, груди надима, а морал челичи! Изнајмили смо ову кафану код честитог Кир Минте, зато што је он из земље Грчке, сународник Еврипидов и Софоклов... И – заказали смо представу. А, у исто време, изнајмио је салу у хотелу “Европа” неки Талијан, циркусант, неки жонглер, шта ли је, који је довео МАЈМУНА! Никакав програм – само он и мајмун, који скаче, чеше се, смеје и показује дупе. Тако је, онда, на нашем *Боју на Косову* било вас деветоро, заједно са Кир Минтом, Резиком и Верком, а у “Европи” се скркала цела варош, није се могло ући у салу, иако су билети били скупљи од наших... И док смо ми овде
(Пење се на позорницу заједно са Глумцем)
крст часни бранили, крварили, док је гинуо Лазар и сва господа српска, ова варош је гледала – мајмуна. Наш *Бој на Косову*... поражен је и понижен. Глумци то нису могли поднети! Не желе да верују да има игде нека српска варош у којој је мајмун важнији од Косовског боја! У сви су се разишли, побегли, осрамоћени, јер су непотребни овој паланци... а, можда, и овом народу. Крај приче.
- РЕЗИКА: *(Заљаче)*
О, mein liebe Јеротије! То тако тужно.

- КИР МИНТА: (*“Ухваји” Глумчев њољед у Резикине бујне и њојрилично разголићене жруди*)
Иди у кућа, цуг је, зима, може да добиш јефтिका!
- Резика њлачући, излази.*
- ВЕРКА: Еј, што несам ја тој знала! Мој брат, Ђазим, има мечку што ги води по вашари... Да је он дошеја с’с мечку и свирачи, наше би кафанче било попуније од “Јевропу”. Србин ти волије мечку нег мајмуна!
- ЈЕРОТИЈЕ: (*Полази*)
Хвала ти, Верка. Хвала и вама, господо, што сте били, хвала и вама Кир Минта на гостопримству.
- КИР МИНТА: А плаћање? Аспри? Кој мени асну моју, штета, нико не беше, а казао ми да ће ги бидне пуна сала – како семке у лубеницу!
- ЈЕРОТИЈЕ: (*Вади кесу са новцем*)
Ја ћу платити. Ту има довољно – то ми је последње... То ми је све што ми је глумовање донело. Има и превише, Кир Минта. Трошак за овог мог пријатеља, трагичара, док не отпутује и он, ту је.
(*Глумцу*)
Можете остати колико желите, платио сам. Одморите се, срећан вам пут и збогом.
(*Пође*)
- СТАНКОВИЋ: А ти? Што ће бити с тобом?
- ЈЕРОТИЈЕ: Ништа... Добићу овде службу... у полицији... Обећали су ми... За почетак. А, имам ту и некаквог ујака, старог, имам где да презимим, а после – видећу.
- ДОМАНОВИЋ: Да нисте пренаглили? Где од глумца бива полицајац?
(*Весело*)
Ама, вратићете се ви у позориште, не може то тако...
- ЈЕРОТИЈЕ: Сумњам. Превише ме је заболоо тај... мајмун...
(*Наљло изађе*)
- СТАНКОВИЋ: (*Глумцу који сџоји сам на њозорници*)
А, ти? Оћеш и ти у полицајце?
- ГЛУМАЦ: Мој пут се зна – ја сам трагичар српски!
- СТАНКОВИЋ: Пих... Баш ми поквари расположење. Кир Минто, кад ћеш да вратиш билијарски сто и намештај у кафанче? Имам мегдан с Радоја!
- КИР МИНТА: Чим се осуши... Офарбано, све мокро оди фарбу, па се лепи. За дупе се лепи...

- СТАНКОВИЋ: Буди пристојан, сународниче на Еврипид и Софокло!
(Плаћа њиће)
 Лаку ноћ.
(Кир Минџа, Глумац и Верка ођџоздраве, Станковић и Домановић одлазе)
 Ама знао сам ја да театар неје за ову ушљиву паланку.
- КИР МИНТА: *(Гаси ламџе)*
 Ти... спавај у читаоница, тамо нико не улази. Лака ноћ
 Глумац трагически.
(Одлази)
- ВЕРКА: *(Облачи се)*
 Одо и ја. Штета оно за мог Ђазима и мечку. Кад мечка
 игра, народ се купи. А, лепо и пева.
- ГЛУМАЦ: *(Одсујно)*
 Ко? Мечка?
- ВЕРКА: Ама, не. Ђазим пева, мечка с'лте игра.
(Излази, заустави се на врајџима)
 Е, Гаврило, ево долази ти она што оће да нико не зна да
 она долази, а зна цела паланка!
(Оде)

Глумац њође ка врајџима. Чека. Улеће удовица, у црном мушком ођрџачу, с мушким шиширом и у мушким чизмама, дакле – очийо маскирана. Осврне се, а зајџим се сјури на Глумца.

- УДОВИЦА: Арханђеле мој! Опет сам дошла тајно, да нико не зна!
 Само ноћ, ти и ја, баш као у петом поглављу мог романа.
 Дођи!
(Сџирасно ѓа љуби)
 Шта ти је?
- ГЛУМАЦ: *(Мукло)*
 Позориште... Растурило се. Све је пропало и ја више
 немам позоришта!
- УДОВИЦА: Па то је сјајно! Онда ти више нећеш бити глумац! Па, то
 је божанствено, то је... Тако сам срећна, Арханђеле мој!
 Већ од сутра не морамо крити нашу везу! Можда још три
 недеље, да се напуни година – мој покојник је јако до
 тога држао. А, онда... Онда се можеш преселити код
 мене, видео си кућу, дивна, ни једна удовица у срезу нема
 лепшу, па ћемо се венчати и живети срећно. Само кад

нема више тог проклетог позоришта! Ти си сад човек – ниси глумац. Не морам те се више стидети.

ГЛУМАЦ: Нисам те разумео. Шта си рекла?

УДОВИЦА: Само кад си рашчистио са позориштем и кад више ниси глумац, сад можеш бити само мој!
(*Ойейй ља љуби*)

ГЛУМАЦ: Али ја... Ја сам трагичар...

УДОВИЦА: Ништа не говори – све знам! Знам ја да је и теби пао терет са срца. Живећеш као Бог, даваћемо новац под интерес, путоваћемо у Врњачку бању, у Власотинце... можда чак и до Београда... Ја ћу ти увече читати нова поглавља мог романа. Живот! Живот је најзад пред тобом, Арханђеле мој. Тако сам радосна! Сад идем напред, а ти дођи за пола сата, вечерас ти читам пето и шесто поглавље мог романа.

ГЛУМАЦ: Читала си ми синоћ... Уморан сам.

УДОВИЦА: Али, има измена.
(*Полази*)
Само кад си се ти решио тог позоришта, Арханђеле мој. Да можеш честито и без зазора проћи чаршијом.

Излази. Глумац покушава да од кофера најрави лежај. Улази Резика, доноси му вечеру, пише, поштајно. Доштерала се. Леја је и узбуђена.

РЕЗИКА: (*Сјавља на сјо вечеру*)
Кад путујеш, mein Herz?

ГЛУМАЦ: (*Гледа је нежно*)
Шта ви овде тражите? Што не бежите одавде?

Нагло улази Кир Минџа, са свећом, у ноћној кошуљи.

КИР МИНТА: Иди у кућа, јефтџка ће да добијеш.
(*Резика нагло одлази*)
А, ти – путуј! Сутра. Разумеш? Сутра!

Глумац ћуји и једе. Кир Минџа излази.

МРАК. ПРОМЕНА.

ДРУГА СЛИКА

БИЋЕ ОПЕТ ПОЗОРИШТА?

Музика негде на улици – џрубе или можда зурле. Свећао дан, џре џодне. Резика седи уз бубњару, очиљедно се џреје. На средини кафане је џлумац делимично косџимиран, са неким деџаљима сџилскоџ косџима, а на сцени су, џоџџуно збуњени, калфе: Банџеја, Чаџља и Побраџџимче. Држе високо џодиљнуће руке, а у рукама, Чаџља држи ренде, Банџеја кофу и чеџџу, Побраџџимче чешаљ, а и џо одећи је више неџо јасно ко је од коџ занайџа.

ГЛУМАЦ: Одлично! Браво мајстори... овај, браво глумци! Будући... То што сад радите, зове се геста. Реч је страна, али упамтите – *Гесџа!* Сваки глумац има, у основи, четири или пет важних гести и њих мора научити. Геста изненађења,
(Покаже)
геста џубави,
(Покаже)
геста страха,
(Покаже)
геста храбрости
(Покаже)
и геста... овај патриотског осећања. Она је најважнија! Сви су Срби патриотични, зато вам ту гесту не морам показивати. 'Ајд сад – поновите!

"Глумци" сваки на свој начин џонављају џоказане џесџе. Код џоследње – сџану, заљледају се и не џокажу ниџџа. Показане џесџе су несџреџне и иџџо џоре – џџо боље.

ГЛУМАЦ: Браво! Сјајно! Не брините ништа што сте ви занатлије... калфе. Сви смо ми тако почели. И сви смо научили и гесту патриотичну. Није лако, али видим, талентовани сте. Тако сам и ја почео у мом Пожаревцу – био млад, здрав, снажан шустерски калфа, остао без посла и куд ћу, шта ћу, 'ајд у глумце! Да знате, чак и један стари енглески писац, звао се Шекспир, има једну сјајну сцену са мајсторима у комаду *Сан ноћи Ивањске*... бар тако кажу... Али, лако је њему било! Он је Енглез. Енглезима је увек лакше него нама Србима.

- БАНГЕЈА: Ако ми теб нисмо добри... ласно ће се врнемо на наши мајстори.
- ГЛУМАЦ: Ама, не! Сјајни сте! Биће од вас нешто! Бићете глумчине! Само... морамо радити све из почетка... Ви, ипак, никада нисте ни гледали позориште.
- ПОБРАТИМЧЕ: Гледао би гу ја ономад, ама у “Јевропу” беше мајмунче...
- ЧАПЉА: Ја сам видеја... Беше један, викаше га чаршија Карађоз...
- ГЛУМАЦ: Није то – то! Позориште је то... То вам је нешто узвишено. То је као... као црква! Ево, погледајте ове моје хаљине! Кад бих ја, да сам остао шустер, носио ову краљевску одору?

Прилази им. Они пџају његову одору. Задивљени су.

- ЧАПЉА: Право збориш! Аљинке како на владику о Велигдан.
- ПОБРАТИМЧЕ: Чиста свила, како кошуљка на апотекарева сина!
- БАНГЕЈА: А тек боја – чисто злато!
- ГЛУМАЦ: У позоришту – то је његова најстарија истина – данас можеш бити просјак, а сутра краљ!
- БАНГЕЈА: Краљ оћу, ама просјак нећу да бидем!
- ГЛУМАЦ: Наравно да нећеш! То је само примера ради. Дакле, да поновимо гесте!

У њом моменџу, Резика излази у љрви џлан и елеганџно, зналачки, демонсџира неке џокреџе између балеџа и акробаџишке.

- РЕЗИКА: Vershtehen sie? То добро. Das ist gut. Али, више елеганџије... Овако – глава горе... рука ту... нога овако...
(Изводеђи своју “џачку” дође џред Глумца – џледају се нежно)
- ГЛУМАЦ: Дивно! Стварно – шта ви тражите овде? Што не побегнете у бели свет?

Улеџи Кир Минџа. Резика и Глумац се наџадно раздвоје, као ухвађени на делу.

- КИР МИНТА: Рези! У кућа! Ладно, пири, цуг, оћиш да добијеш јефтика?!
(Резика излази)
А, ти, ниси путњиш Ниси, ниси. Онај полицај платио, морам да трпим. Кажи проклети пари од позориште...

Како пари да буде проклет? И пази – немој да неко од ови сломи шија или падне са конопче, са трапезу, или са жица!

(Одлази, џунђајући, у своју ѡпросиорију, ѡзади)

ГЛУМАЦ: Ето! Он мисли на циркус, а ви не треба да будете циркусанти, него уметници! Узвишена ствар...

БАНГЕЈА: А јел мож добро да се заради оди тој поз...

ГЛУМАЦ: Живи се славно! То је највећа зарада и вајда глумчева. Слава! Ми не тежимо ка богатству у смислу... Слава... Слава пре свега.

БАНГЕЈА: Ал кад би човек приштедија? Па мнозина да плати да нас гледа... Колко мож да падне на благајну?

ГЛУМАЦ: Па, може, може... доста да падне! Ал, важно је право делити. Не могу исто добијати комичари и трагичари!

ПОБРАТИМЧЕ: А јел има лепи глумица? Мислим, онакој...

ГЛУМАЦ: Има! Тога има... Уз то су то даме врло образоване и слободног понашања... Еманциповане.

ПОБРАТИМЧЕ: А? Па јес и то што кажеш је добро, ама да буду *лејје!* Ја за тој оћу да искочим из радњу и постанем пеливан. Много волим убаво женско, побратиме, а не ко овија наше паланачке караконцуле.

БАНГЕЈА: Побратимче, мен су прво паре, да се задари.

ЧАПЉА: А, ако си ти наш газда – мајстор – јел ће да тепаш ако не слушамо?

ГЛУМАЦ: Како то мислиш, Чапљо? Како то – да тепам? Кога да тепам?

ЧАПЉА: Мен ме мој мајстор тепа па на Бога не мисли! Не мож више да се трпи зулум. Зато сам и дошеја... Ал, ако и ти тепаш?

ГЛУМАЦ: Какво тепање, Чапљо! Ма, ја сам за правду спреман да погинем! Ја сам и из прошле трупе иступио зато што је управитељ хтео да ми утрапи комичку ролу. Разумеш?

ЧАПЉА: *(Туйо)*
Шта да ти утрапи?

ГЛУМАЦ: *Комичку ролу?* Мени?! А ја сам трагичар, разумеш?

БАНГЕЈА: А зар се не викаш ти Гаврило?

ПОБРАТИМЧЕ: Ђути, бре, Бангејо. Тој ти је, као онија... геста... разумеш?

ЧАПЉА: А шта ће изигравамо? А?

ГЛУМАЦ: Ех... То јесте мука. Немам ни један комад. Све је она багра глумачка однела... Али, снаћи ћу се ја, колико сутра. Ако смо решили да у овој паланци направимо позориште – онда ћемо га и направити!

“Дајте ми две даске

И једну страст”... довољно је за позориште.

ЧАПЉА: Како викаш?

ГЛУМАЦ: “Две даске и једну страст...”

ЧАПЉА: Памти, Бангејо!

ГЛУМАЦ: А сад, разлаз. Видимо се сутра. Гледајте да придобијете још неког од својих другара. А нарочито неку женску персону. За Царицу Милицу, за Косовку девојку... за Пелу... Морамо имати женско у трупи. Док не наиђе нека права светска глумица! И само – храбро! Једног дана, уметници моји, неко од вас ће можда постати и трагичар.

“Глумци” су већ на врајцима.

ПОБРАТИМЧЕ: Какој викаш?

ГЛУМАЦ: *(Викне)*
Трагичар!

ЧАПЉА: Памти, Бангејо.

“Глумци” се на врајцима дојово сударе са Г-ђом Мицом начелниковицом, која ујлови у кафану као лађа. Зрела, самосвесна и агресивна жена.

Г-БА МИЦА: Јесте, трагичар... Трагичар мој господине. Прави правцијати!

ГЛУМАЦ: *(Поласкан)*
О, хвала вам на комплименту.

Г-БА МИЦА: *(Са сузом у оку)*
Тај тужни поглед. Па тој паметно ћутање... Та туга која избија... Као да чујем уздисање и јечање... Срце ми се пара. Трагичар, кад вам ја викам!

ГЛУМАЦ: Зар сте ме гледали?

Г-БА МИЦА: Вас? Никад вас моје очи несу виделе?

ГЛУМАЦ: Па, о коме ви то...

- Г-БА МИЦА: О мајмуну! Онај хохштаплер Талијан узео паре, а није платио неку таксу, па му мој муж узео мајмуна у залог, док не плати и остави га у пандурску собу, на општину. Ал Талијан по ноћи побеже, а мајмун остаде! Ја се сажали, одведе га кући – реко, да нас мало и засмејава док не видимо шта ће да буде и с њега и с Талијана, дал ће потера да га стигне и врене. Ал, он се растужи, ни дај Боже нит једе, нит пије, чак се ни не чеше. Трагичар.
- ГЛУМАЦ: *(Мукло)*
А, ви, зашто сте дошли?
- Г-БА МИЦА: Због мајмуна. Чула сам да правите позориште у нашу паланку, просто бруји цела паланка од ту нову вест, па, реко да и њег укључите. Њему је ту место. Чули сте и ви какву је мнозину публице окупио док је био весело. А, мож да буде да му се међу вас и врати расположење, да не тугује јадничак, док мој муж не уапси ту фуњару од Талијана.
- ГЛУМАЦ: Извините, а ви сте...
- Г-БА МИЦА: Ја сам Мица. Начелниковица. Чули сте ваљда за мене?
- ГЛУМАЦ: Да, да, чуо сам, чуо и те како. А, шта би, извините, господин мајмун – по вама – радио у позоришту?
- Г-БА МИЦА: Ја си не знајем! То ви треба да смислите. Ја само знам да му је ту место! И знам – кад се прочује да ће у ваше позориште да буде и мајмун, ова сала има да биде претесна! И старо, и младо ће да поита да гледа сваки комад, ако у њега игра мајмун!
- ГЛУМАЦ: *(У “нокдауну”)*
Ви, дакле, мислите да он наступа заједно са нама... глумцима?!
- Г-БА МИЦА: Ја тој не мислим, ја захтевам! А кад се мени нешто оће, тој ти је у овај срез такој! И такој ће да буде док ми је муж начелник, а ја начелниковица.
- ГЛУМАЦ: Али... Добро, рецимо да и пристанем да га користимо да привуче свет... као реклама...
- Г-БА МИЦА: Па, мож и то. Али, размислите ви добро. Што и да не игра? Добро, не мислим Милоша Обилића, или Кнеза Лазара, ал, што да не игра Мурата? Или оног... оног, бре, издајника косовског, како се вика?

- ГЛУМАЦ: Вук. Вук Бранковић...
- Г-БА МИЦА: Е, е, тог. Прави глумци и такој то не воле да играју. А кад би моје мајмунче искочило са чалму како Мурат, ники, бре, не би ни погледао Милоша, ни Лазара. Сви би буљили у мајмуна. Зато и ви размислите. Размислићу и ја... А ја знам што је позориште, ја сам велеградско дете. Из Ниш! Ја сам тамо гледала *Бој на Косово*, чак и *Ајдук Сипанка!* То је за оно време, за женско дете, било доста. Мој је татко био председник на управни одбор од 25 чланови, у позориште “Синђелић”.
- ГЛУМАЦ: *(Живне)*
Па, онда, можда имате код куће неки позоришни комад?
Тако би ми то било важно...
- Г-БА МИЦА: Немам. Ал мож да бидне да имамо у нашу читаоницу,
(Покаже)
ову овден. Ја сам паланачки председник на управни одбор од 28 чланова. Све најугледнији људи... Имамо већ 26 књига, али ја сам сад пред постизањем да добивам још две – на сваког по једна... с’г ћу да погледам списак шта ту све има, несам раније постизала од силни послови... А, сад још и тај мајмун.

Одлази у црпосцорију десно, йамо где йише “Градска читйаоница”. У йај мах, на улазним враййима, зайрешййи музика. Улази цигански йтрио и Верка.

- ВЕРКА: *(Сва срећна)*
Газда пеливан! Пристао је, пристао мој Ђазим, а пристала и мечка!
(Љуби Глумца, свирачи свирају у йозадини)
- ГЛУМАЦ: О чему говориш?
- ВЕРКА: *(Показује йууи музичког йтрија)*
Ће да дође Ђазим, мој брат с мечку да привуче свет за тој твоје позориште. И још каже да мож да увецба да мечка млати с мочугу како Краљевић Марко с буздован! Има да биде народа ко на панађур на Ђурђевдан. Јел оћеш Ђазиме? Ђазим свира, мечка игра, а пеливани се цилитају?

Трио засвира јаче, Ђазим се осмехује, клима главом

ГЛУМАЦ: *(Очајнички)*
Боже господе, има ли те?

У шом тиренућку улази начелниковица Г-ђа Мица, с књигом у руци, чула је Веркине речи. Свирачи моменћално устукну.

Г-БА МИЦА: *(Досћојансћвено)*
Шта је ово? Вашар? Циганска мала? А не храм духовни, читаоница наша?
(Свирачима)
Марш!
(Свирачи хићро оду)
А ти, мала, сутра да доћеш до мене, да пратиш мајмунче на господина Глумца.

ВЕРКА: Оћу, госпоја. Сутра и такој код вас измећарим.

Г-БА МИЦА: *(Глумцу)*
Верка ће ваше ствари пренети овде,
(Покаже)
ви сте глумац, можете спавати и на позорници. Мајмун мора имати засебну собу.
(Верки)
Мајмунче ћеш турити у читаоницу, тамо и тако нико не залази. Пази да не разбуца књиге. А, ако још једном видим овде Цигани, и ако чујем да ми помићеш мечку, мој ће муж да нареди 25 по туру за целу Циган малу!

ВЕРКА: *(Зайлаче)*
Нисам ништа лошо мислила. Било ми је жао госн пеливанције.
(Исћрчи у чићаоницу)

ГЛУМАЦ: Значи, мајмун може, а мечка не може?

Г-БА МИЦА: Наравно. Мајмун... То вам је светска ствар. Питање културе. Ниво, драги мој. Простачка работа је мечка, то мож да се наће у сваку нашу шуму. А, мајмун, јок. Мечка је мечка, а мајмун је мајмун! А овај је за вас! Једног јединог имасмо! А и књигу имамо једну.

ГЛУМАЦ: *(Узима књићу, обрадован)*
Стеријин *Кир Јања*. О, хвала вам. Боље ишта, него ништа.

Г-БА МИЦА: Чувајте ми мајмуна. Радите, ова ствар са позориштем у паланци мора да успе. Иначе, тешко вама од мене.

ГЛУМАЦ: *(Сломљено, одсујно)*
Покушавам... Пробаћу... Али... Нисам више сигуран. Био сам. Нисам више...

Г-БА МИЦА: Да то више нисам чула! То више није само ваша работа! Нисте ви нова млада, па да мож ако оћу – оћу, ако нећу – нећу. Има да има, ја вам то кажем, а кад ја кажем, тој ти је такој.

Излази. Глумац љледа књиџу, зајим је сјусји на сјо, иде ка сцени. Верка износи његове сјвари из чийаонице, сјавља их крај сцене.

ВЕРКА: Греши она, госин пеливанцијо, очију ми. Србин ти више воле мечку... Мајмун је странац. А мечка је наша. Дође му ко род рођени.

Одлази у јросјорије јозади, љлумац осјаје сам.

ГЛУМАЦ: Сада сам сам
Што би рекао Хамлет
О какав нитков, ниски роб сам ја!
Зар није страшно
Да глумац један... ја...
У својој песми
У свом сну страсти
Морам трпети мајмуна ту, вај?!
Морам трпети мечку...
Шта би рекао неко честит
Човек на мом месту...
Потопио би сцену сузама
(Пауза)
А, ја? Шта ја овде уопште радим? Зар сад кад сам коначно био на прагу сна да једном и ја имам своје позориште и у њему мене...
(Пауза)
Побећи или остати
Питање је сад?
Можда спавати... Да, још ноћас овде преспавати, а сутра – путуј игумане за манастир не брини!

Полази ка врајима, у јај мах улази Резика, држи јисмо у руци.

РЕЗИКА: Куда, her Гаврило?

- ГЛУМАЦ: Никуд... У шетњу... До Мораве... Морам проветрити главу. Иначе ћу полудети... од мајмуна... од мечке... од ове паланке.
- РЕЗИКА: Идућа недеља овде проћи eine grosse Cirk Koloseum. Ту писати...
(Показује њисмо)
- ГЛУМАЦ: Но, само ми је још то требало! Мало ми је мечке и мајмуна, сад још и велики циркус.
- РЕЗИКА: Nein, Гаврило. Они не доћи – они проћи. Отићи у бели свет. Далеко, далеко... Путовати... Отићи...

Гаврило се враћа. Дуго жледа Резику. Музички џрелаз.

МРАК. ПРОМЕНА.

ТРЕЋА СЛИКА

ДВЕ ДАСКЕ И ЈЕДНА СТРАСТ

Ноћ је. Чује се жласно музика – џиџански џирио се џриближава. Глумац, с неколико кофера у рукама, сџоји на средини кафане, као да се оџраиџија. Исџред њеџа је Верка. Плаче.

- ВЕРКА: Срећан пут, госн пеливанџијо. Много ми жал што одлазиш. Судбина. Ал, добар си човек, штета, штета... Збогом и уздравље.
- ГЛУМАЦ: Каква је ово музика?
- ВЕРКА: Мој брат, Ђазим... Онај с мечку... Дошеја да те са свирачи испрати на железницу. Ја сам га молила, нема ништо да платиш!
- ГЛУМАЦ: Али, Верка, ја сам желео да одавде одем у највећој тајности...

У џиом моменџију, заједно са свирачима, улази у кафану Јова Ивић, звани "Завеса", џрилично најџиџи, добро расџоложен. Једно време џесма џираје, а, онда је Јова џеаџиралним жесџиом џрекине и дуго, осмехнуџи, жледа у Глумца.

ЈОВА: Заклела се земља рају да се тајне све дознају... Стварно сте хтели да отпутујете... да побегнете?

Глумац њрекорно ѓледа Верку.

ВЕРКА: Нисам ја, очију ми!
(*Верка одлази, ложи бубњару*)

ЈОВА: Није она. Чуо сам од Базима, свирача... Мало сам се данас запио... Па, реч по реч... Значи – тако?
(*Пауза*)
Е, па не може тако!
(*Узима од Глумца кофере, враћа их на “сцену”*)
Наравно, свако позориште може запасти у кризу, па и ваше. Тачније – наше! Али, треба се борити, зато сам *Ја ту!* Дозволите да се представим: Јова Ивић, звани Завеса, пређе наставник гимназијски и члан три позоришне трупе... које су се, то јест, све три распале... баш као и ова, госн Јеротија полицаје.

ГЛУМАЦ: Значи, зато вас зову Завеса?

ЈОВА: Будале! Бивши директор гимназијски није имао баш никаквог смисла за мој позоришни занос. Сметало му је, ишло му на муда, што сам у школском дневнику, на крају уписивао: “Завеса полако пада”, па ме отпустио. Али, Бог га је казнио, умро је. Пала на њега завеса, заувек...

ГЛУМАЦ: А, у којим сте трупама глумили?

ЈОВА: Ја глумио нисам никад, а Бог ми је сведок да за то имам хиљаду разлога. Први је што немам талента, други... други, а ни остали нису тако важни.
(*Насмеје се*)

Али су све трупе са којима је моја маленкост путовала, имале најбоље *џрикове!* Грмљавину, шум мора, битку хиљаду војника, бенгалску ватру коју сам се сâм извештио да правим и без апотекара, пуцњаву, да простите, ако треба, и прдњаву, чегртаљке, лом стакларије у водвиљима, гуслање, тамбурицу и фрулицу да и не помињем, а имам и кутију са клавсенским мелодикама, па онда... Све те справе чувам и сада – то је важно...

ГЛУМАЦ: А, ви сте тај Јова... Зар вас нису звали – Јова “Штатут”?

- ЈОВА: И “Завеса” и “Штатут”, да то је, тојест, моја маленкост... Штатут због тога што сам настојао да свака трупа има Штатут. Кућни ред! Све сам и сам писао и преписивао од других трупа... Од мене у овој паланци нема већег лудака за позориштем, осим, наравно, вас! Вама свака част, ви сте луђи од мене.
- ГЛУМАЦ: *(Кисело)*
Хвала на комплименту.
- ЈОВА: *(Као да се уозбиљуо)*
А што сте, то јест, хтели да побегнете?
- ГЛУМАЦ: Хтео сам да урадим *истио* што и остали чланови Јеротијеве, сада већ бивше трупе.
- ЈОВА: Е, није исто. Чак и Верка и Ђазим, Цигани, то јест, па знају да није исто!
- ВЕРКА: Па, и није... Ти си овде данима, наш си, ко домаћи, а они су побегли још онда кад сте убили Мурата... Ал, немо мен ништ да питаш, не знајем си ја...
(Одлази у чийаоницу)
- ЈОВА: И то сада када је цела паланка полудела за позориштем!
(Глумац заусџи, Јова га њрекида)
Да, да, полудела начисто! А мени – упала секира у мед, да постанем управитељ тог новог нашег позоришта, то јест... нашег *џрвоџ џозоришџа!*
- ГЛУМАЦ: *(Нишџа не схваџа)*
Какав управ... Које позориште?
- ЈОВА: Па, овог – твог. Мог. Нашег. Данас је у општини заседао одбор и тамо је одлучено да ја, будући без службе, а да позориште познајем, будем административни управитељ... А, и ко би други? Ви ћете бити задужени за глумце, за представе, за комаде. Ви ћете, то јест, бити задужени за уметност, а ја ћу с радошћу и меном својственом лудошћу – на грбачу узети *све остџало!*
- ГЛУМАЦ: Па, ја о томе немам појма!
- ЈОВА: Ко вам је крив што нигде не излазите из ове кафанчине. Само вежбате своје глумце и буљите у Резику по вас Божји дан!
- ГЛУМАЦ: Ја вас молим за пристојност!

- ЈОВА: Де, де, де... Ја о томе, то јест, немам појма, али – прича се... Чула и она ваша, списатељица, полудела од беса! Каже, очи ће вам ископати... Али, то је ваша приватна ствар, ја се као ваш управитељ у то нећу мешати! Но, видите како ствари стоје: ви у овој паланци више не можете радити шта хоћете! О вама се све зна. Дакле, не можете ни побећи, ако сте то заиста хтели!
- ГЛУМАЦ: *(Поколебан)*
Наравно да сам хтео... У ствари, још увек... али нисам знао да се и власт, одбор... бавио позориштем... То је нова околност! А глумцима је тако мало потребно и за веру и за малодушје...
- ЈОВА: *(“Пали га”)*
И одбор и начелник – лично. Одмах смо усвојили Штатут и Кућни ред, ја сам то имао спремно и изабрали тридесет најугледнијих чланова за одбор – два више од начелниковициног за читаоницу! Онда, финансијски одбор од чланова – 15, па почасни одбор – чланова 50, па надзорни орган – чланова десет...
- ГЛУМАЦ: Кажете, све угледни људи?
- ЈОВА: Најугледнији! И, наравно, најбогатији... осим једног, вашег Јеротија, он је председник управног одбора, мада је само бивши глумац... Ја сам га предложио, јер смо некада били у истој трупи.
- ВЕРКА: Да му дам да пије?
(Креће ка шанку)
- ЈОВА: Не! Хвала вам, цуро, већ сам цео дан частио и пио...
- ВЕРКА: Ама, не зборим ја за теб! За мајмунче из читаоницу.
- ЈОВА: *(Живне)*
Зар је чувени мајмун стварно ту?
- ГЛУМАЦ: *(Зловољно)*
Већ трећи дан.
- ЈОВА: Да, да, чуло се, али молим вас, немојте се свађати са госпа Мицом начелниковицом. Коначно, она вам је од јутрос председник надзорног одбора и с њом никако не треба бити у свађи. Опасна је!
- ГЛУМАЦ: Како да се не свађам са њом, и како да ћутим, кад је запела к’о мазга да мајмуна укључи у позориште?!

ЈОВА: Ама, њу ћемо ми превеслати, ич ви не брините. То је моја работа. Некако ћемо се отарасити мајмуна... Смишлићемо нешто, ваљда... Не може сад позориште запети са заносом због мајмуна.

ВЕРКА: А, добра нека живинка. Пиша у кофу.

ЈОВА: *(Креће за Верком)*
Чекај ме, цуро. Волео бих да ме упознаш са њим. Да ме представиш као управитеља позоришта.

Излази за Верком, а у истиом тренутку улази у кафану Јеротије, у полицјској униформи, са сабљом и шишићом.

ЈЕРОТИЈЕ: А, ту сте? Хвала Богу. Већ сам се препао да сте побегли. Идем са железнице, био сам спреман да легнем пред локомотиву.

ГЛУМАЦ: *(За чудо, пријатељски)*
И хтео сам да одем... Изгубио сам веру, а, онда, нарочито, тај мајмун... Или ће он мени доћи главе, или ја њему!

ЈЕРОТИЈЕ: Чули сте шта се данас десило у општини?

ГЛУМАЦ: Чуо. Јова Завеса ми је све испричао.

ЈЕРОТИЈЕ: Није! Главно чудо се догађа на улици, у кафанама, у радњама... У целој паланци људи ми прилазе, поздрављају ме, чини ми се да ми се цела паланка сада извињава што је оне вечери отишла да гледа мајмуна, а не нашу трупу. Људима непријатно. Сви питају кад ће опет бити позоришта... Као да сви желе да сперу љагу са савести што су били у "Европи". Ви, наравно, схватате да никакво бекство више не долази у обзир. Уосталом, ја бих вас, с мојим пандурима у томе спречио!
(Обазре се дискрејно око себе)
Извините, а је ли он ту?

ГЛУМАЦ: Јова? Јесте, тамо је.
(Покаже на чииаоницу)

ЈЕРОТИЈЕ: Ама, какав Јова! Мајмун! Желео бих да га видим...

ГЛУМАЦ: И ви?

ЈЕРОТИЈЕ: Да будем искрен, никада нисам видео мајмуна уживо. А, онда, да се моја позоришна трупа распала због неког конкурентског позоришта, ја бих то лакше поднео. Али

– због мајмуна?! Морам га видети.
(На њрсџима, гојово њобожно, крене ка чииаоници и сусрејне се са Верком)
 Шта ради?

ВЕРКА: Разговара.

ЈЕРОТИЈЕ: Мајмун?

ВЕРКА: Јок. Јова Завеса. Прича му нешто о бенгалску ватру.

Јеројије улази у чииаоницу.

ГЛУМАЦ: Верка, да те питам нешто, али да ником не кажеш. Закуни се.

ВЕРКА: Тебе ми, пеливанцијо. Богатства ми. Татка ми покојног! Ми, Цигани, смо ти лаки на заклетву.

ГЛУМАЦ: Добро, де... Она Анујка из твог села, што си ми причала да је чувена тровачица, јел' то нека поуздана персона?

ВЕРКА: Она ти је за туј работу нај-нај овде, ма одавле па до Неготин. Она ти је за двадесет златних дуката отровала газда Митра да га што пре наследе синови, па бабу Велику, да је наследи ћерка, па Милинка и Стевчу, платио њихов отац, да они не убију њега, бојао се човек... па ондак...

ГЛУМАЦ: Добро, добро... А, да ли би она, за нешто мању своту и на почек, могла отровати мајмуна?

ВЕРКА: Е, то не знам. За људе ће ома, а за мајмуна, мора да питам. Бојим се да јој не бидне жао...

ГЛУМАЦ: Знаш, Верка, отров у позоришту, тровање, то је обична ствар, тога има готово у свакој трагедији...

ВЕРКА: А, јел се трују људи, јел мајмуни?

У џом моменџу враћају се Јова и Јеројије.

ГЛУМАЦ: *(Тихо)*
 Ником ни речи, још ћемо поразговарати.

- ЈЕРОТИЈЕ: *(Врло замишљен)*
Мајку му, мислио сам да је већи.
(Драмска пауза)
Пих, због каквог прцвољка се распало моје позориште!
Мислио сам да смо ми Срби отпорнији на те стране
утицаје, а ето...
- ГЛУМАЦ: Сад ме ваљда боље разумете?
- ЈЕРОТИЈЕ: Не! Сад тек ништа не разумем. Знам само да ово жгебче
не сме бити разлог ни за чију малодушност, па чак ни за
глумачку!
- ГЛУМАЦ: Мислите то искрено?
- ЈЕРОТИЈЕ: Мислим. И знам шта говорим. Као да ми је одједном
постало јасно и оно што сам мислио да у позоришту
никада нећу разумети. И, знам још нешто – ако неко
српско позориште треба да пропадне због тако нечег
неприличног, онда нек пропадне због мечке. Она је
барем већа. И наша је. И део је наше културе, још увек,
хтели ми то или не.
- ЈОВА: Онда, рука – руци.
(Пружа Глумцу руку)
Надам се да никад више нећемо мислити на бекство!
- ГЛУМАЦ: Сад кад је и мој бивши управитељ ово рекао. Не знам,
морам поново поверовати... Охрабрили сте ме својим
причама и верујем да је овој паланци можда ипак по-
ребно позориште. Али, ја то морам проверити и осе-
тити на сопственој кожи.
- ЈОВА: Ја ћу вам помоћи. Има пуно посла, али ништа не
брините. Највећи је проблем што немате женскиња у
трупци. Паланка је, ипак, паланка. А оно мало што је
било слободније и употребљивије, запослило се по
куплерајима. Шта ћемо, сигурна зарада, а мањи ризик од
неуспеха или лоше критике. Али, ко зна, можда ћу вам
баш на том плану приредити једно *велико* изненађење.
Тајна, то јест, за сада. Прво ћу дати оглас у новине, а
преписаћу и у десетак примерака, имам и то од раније
лепо сročено, да се траже глумице драмске и комичке...
Излепићу га од гробља до цркве и општине. А кад
почињу прве репетиције?

У шом иренуику на вратиима се појаве Бангеја, Чајља и Побраиимче.
Говоре гошћово ућлас.

ТРИ КАЛФЕ: Добро вече!
(Пењу се на “позорницу”)

ЈЕРОТИЈЕ: Добро вече, уметници.

ЧАПЉА: Памти, Бангеја!

ПОБРАТИМЧЕ: Још нисмо, ама пол’к ће будемо!

Чајља иријумфално показује две даске које је донео.

ЧАПЉА: (Глумцу)
Еве, две даске! Се је на теб ред да одржиш реч. Казаја си:
“Дајте ми две даске...” а, Бангеја је упамтија оно друго...

ЈЕРОТИЈЕ: (Добро расположен)
Две даске и једну страст!?

ЧАПЉА: Е, е тој!

БАНГЕЈА: (У нейрилици)
Ја, да простиш, несам донеја. Несам навраћа кући. Ама
утре има пуну кофу да донесем!

ГЛУМАЦ: (Опушића се)
Страсти?

БАНГЕЈА: (Несигурно)
Па, јес, тој... страсти.

ЈЕРОТИЈЕ: (Игра се)
Донеси, донеси, ама имаш ти две кофе сигурно! Немој да
си стипса – донеси две.

ГЛУМАЦ: (Узима даске и љуби Чајљу)
Па, онда, хвала вам. Пола позоришта већ имамо... Ве-
черас делимо улоге. То је свечани чин. Ко части?

ЈЕРОТИЈЕ: Ја! Кир Минто, госпођо Рези!
(Улазе)
Пиће за све! И за вас и Верку...

КИР МИНТА: А кој плати?

ЈЕРОТИЈЕ: Ја! Не бојте се! А, који комад спремате?

Кир Минта одлази по пиће.

ГЛУМАЦ: Нажалост, *Кир Јању*, једино сам то набавио. Али, шта је – ту је. Нема назад, зар не?

ЈЕРОТИЈЕ: (*Уздахне*)
Како вам завидим. Сећате ли се како сам ја играо слугу Петра? А сад – полицајац...

ЈОВА: *Кир Јања?* Одлично! Имам све трикове и ефекте. Имам и реквизиту! И шешир, чак! Онај за Јуцу.

КИР МИНТА: (*Доноси њиће*)
Кир Јања. Лепо. Како каже: “Пан метрон аристон. Све сос мера, све сос мера па ћеш дојдиш до велика слава. Каимено! А тис ананки!” То велик човек. Неће троши аспри, неће купи на Јуца шешир!

ЈЕРОТИЈЕ: Види, види нашег Кир Минту!

Лађано улазе Домановић и Сѡанковић. Слушају.

КИР МИНТА: Господин Гаврило три пута чита мени и Рези *Кир Јања*. Он много честито а не као они ваши што се туче и убија на Турке. Што убије Милош Мурату? Што ви само убијати Турке? И Турци добро трговци, пуно аспри, а ви не воли Турци... Шкиљи, шкиљи...

ДОМАНОВИЋ: Браво! Има у томе нечег, Кир Минто. Шта се овде слави? Где је пиће за нас?

ГЛУМАЦ: (*Својој “ѡруји”*)
Подела улога! Ти, Бангејо, играћеш слугу Петра.

ПОБРАТИМЧЕ: Памти, Бангејо.

ГЛУМАЦ: Ти, Чапљо... играћеш нотароша Мишића... Кир Диму избацујемо, Кир Јању ћу играти ја, а ти Побратимче ћеш играти Јуцу, женску улогу...

Тајац. Само Кир Минѡа и Резика служе њиће Домановићу и Сѡанковићу.

ПОБРАТИМЧЕ: Шта си то казаја?

ГЛУМАЦ: Па, то, шта фали женским улогама? Баш су женске роле често врхунац наше уметности! Наше глумачке вештине.

ЈЕРОТИЈЕ: Ово ми звучи некако познато...

ПОБРАТИМЧЕ: Мало ли ми је што цела чаршија вика по мен: “Станаја Побратимче пеливан”, с’г још с’лте да се облачим у женске аљинке па могу да се закитим. Никад нема да се оженим у ову паланку!
(Полази ка врајцима бесно)

ГЛУМАЦ: Чекај да ти објасним...

БАНГЕЈА: Ако иде он – одо и ја.

ЧАПЉА: Одо и ја. А, даске ти остављам.

Полазе сва тројица.

ГЛУМАЦ: Чекајте. Станите! Добро... Ето, ти Побратимче играј Кир Јању, а ја ћу Јуцу...

Јеројице се злобно насмеје.

КИР МИНТА: Он? Како он – Кир Јања? Па, он иде у куплераји! Кир Јања може да игра Кир Минта?

РЕЗИКА: Онда ја бити Катица, ја имам и костим...

КИР МИНТА: (Љућиићо)
Рези, иди у кућа, цуг, ћиш добијеш јефтика!

Резика излази, Кир Минта брзо за њом.

ЈОВА: (Глумцу)
То није лоша идеја... Резика је сличне сорте, циркуска играчица...

ГЛУМАЦ: Ма, шта причаш? Нисам то знао...

ЈОВА: Па, то сви знају. Овде је сломила ногу, кад је циркус гостовао у паланци. Циркусанти отишли, Кир Минта се сажалио и примио је. Пала са жице...

ДОМАНОВИЋ: (Верки)
А, ти Верка? Што ти не би била Катица? Ми Срби без вас Цигана ништа не правимо: ни куће, ни свадбе, ни славе.

ВЕРКА: А, не! Ми, Цигани, смо други свет. Могу да певам, да работим, да играм, ал не могу да понављам туђе речи! Кад Циганин оће да мисли – мора да пева!

СТАНКОВИЋ: Сјајно! Девојко, ово ћу заувек запамтити. А, можда једном и написати...

- ГЛУМАЦ: Онда, нека остане као што сам рекао: ти Кир Јању, ти Петра, ти Мишића, ја Јуцу...
(Даје им књиџу)
Улоге препишите и видимо се сутра. А за Катицу... Шта ћемо за Катицу?
- ЈОВА: (Уиада)
Снаћићемо се, не брините. Нема назад! Идемо храбро, мајстори! То јест – глумци...
- ПОБРАТИМЧЕ: А ми мислили да ће бити *Бој на Косово*. Мој мајстор Арса Стојановић Чарнојевић звани Побратим, купија би једну целу представу с'лте за своју фамилију... Заинат свима. А и да прослави 50 година работе на берберски занает. А платија би аљинке и вечеру за сви...
(Полазе)
Ал да у тој позориште Срби победе Турке у Косовски бој!
- ЈЕРОТИЈЕ: (Брзо)
Чекај, кажи мајстору... то је могуће.
(Глумцу)
Немој идеју одбити, поготово ако би платио костим. Мораш то искористити... Није то мало! Кажи ти мајстору да ћемо удесити за њега једну представу.
- ЧАПЉА: (Глумцу)
Одосмо. Ал' немој никад више да помињеш женске улоге. То нек игра твоје мајмунче.
(Одлазе)
- ЈЕРОТИЈЕ: (Комбинује)
Мајку му, ја знам улогу Лазара... Ти си једном ускочио у Топлицу Милана... А сећам се и оне зајџбанције оног Чачанина: "Неки слуга по имену Лазар, скупи војску Влахе и ратаре, народ неук, али јак и храбар, добра гозба беше за Татаре. Гостише се неколико дана, ко гаврани кад падну стрвина, неки Милош уби им Султана, добро дошло Султановом сину..." Сећаш се, Гаврило, па кад би све то некако спојили... искомбиновали све што знамо на тему Косовског боја
- ДОМАНОВИЋ: Ако нешто помаже, ја знам народну песму.

- ЈЕРОТИЈЕ: Може! Одлично. Ето, могли бисмо нешто да скрпимо. И тако нико не зна шта је било на том Косову. Али, како да победимо? То једино некако не би ишло.
- ГЛУМАЦ: Оставите се ћорава посла. Бој на Косову... Видели сте како смо прошли кад је била цела трупа? Можда је то било због мајмуна, а можда то Србе више ни не интересује. Косово...
- ДОМАНОВИЋ: Мислите? Волео бих да сте у праву. Али, још дуго ће Срби Косовски бој бити и о томе певати, у томе своје истине и своје заблуде налазити... Косово... Зла коб наше прошлости, а бојим се и будућности.
- ЈЕРОТИЈЕ: Да, а шта ако сада, када је Србија коначно слободна то Косово више никог не тангира. Турци су отишли...
- СТАНКОВИЋ: Отишли Турци? Још ће дуго они да одлазиу, још дуго... Затвори очи и слиши – још се чују и зурле и топот коња, то још Турци одлазе и кој знаје кад ће стварно отићи... И кад оди – остаће пусто турско. Тмасто и споро.

Пауза.

- ДОМАНОВИЋ: А ми дошли да видимо конкуренцију. И ја у гимназији са својим ђацима правим позориште. Спремамо *Горски вијенац*. Бацамо семе, да никне позориште!
- ЈОВА: Па то је сјајно! Два позоришта у исто време у нашој паланци! Браво професоре, дозволите да вас пољубим. (*Љуби га искрено дирнућ*)
- ЈЕРОТИЈЕ: Честитам. Нисам знао. Водим на по једно пиће – али да променимо кафану.

Сви ѿлазе.

- ГЛУМАЦ: Ја ћу остати. Уморан сам.
- Улази Удовица. Овога ѿућа није "маскирана". Елеганћна је и у црнини.*
- УДОВИЦА: Добро вече.
(*Сви јој оћћоздрављају*)
Могу ли на тренутак насамо са господином Гаврилом?
- ЈОВА: Наравно. Управо смо пошли.
(*Глумцу*)
Можда она може бити Катица.

Сви, осим Глумца одлазе. Верка се ѿвлачи у ѿросћорију ѿзади.

- УДОВИЦА: Гаврило мили, Арханђеле мој, шта се то дешава? Ја те чекам, ти не долазиш... Тебе нема... А љубав? А мој роман који за тебе пишем свим срцем својим? Пољуби ме Гаврило! Шта се збива у твојој души?
- ГЛУМАЦ: Ту сам, радим по цео дан. Стварам позориште.
- УДОВИЦА: Па зар ниси рекао да је са позориштем готово?
(Пауза)
Али, то не може тако. Ти си мене на глас изнео! Ја сам ти се дала пре него што се напунила година од смрти мог покојног, а то овде није обичај. Ти имаш према мени обавезу.
- ГЛУМАЦ: Ја имам обавезу према својој мисији глумачкој!
- УДОВИЦА: А ја? А то што сам те и у роман турила? Читаво осмо поглавље! Па ја сам хтела с тобом јавно да се покажем иако си био глумац.
- ГЛУМАЦ: Тражила си да оставим позориште.
- УДОВИЦА: Наравно да сам тражила. Тражим и сад. Нећеш се ваљда као последњи олош вући од паланке до паланке! Хоћу од тебе човека да направим!
- ГЛУМАЦ: Позориште је мој свет. Једини. Тако ми се опет чини.
- УДОВИЦА: А ја? Шта ће бити са мном? Ти си обећао да ћеш ме учинити српском Жорж Санд, да ћеш мој роман на позорници извести! Није ваљда друга у питању? Можда она ћопава, Кир Минтина? Гаврило, говори, очи ћу ти ископати. Љубави моја, моли те твоја Жорж Санд...
- ГЛУМАЦ: *(Прекида је)*
Вукосава! Зашто уосталом и ти не би приступила позоришној трупи?
(Загледа је са професионалним интересом)
- УДОВИЦА: Ја? О, Боже, не тражиш ваљда да будем глумица?
- ГЛУМАЦ: У неприлици сам. Треба ми женска персона за комад. Помози ми.

УДОВИЦА: Зар да тако ниско паднем? Али... Ја бих за тебе све учинила. Ја сам часна жена. Дођи вечерас, прочитаћу ти ново погалвље, а можда ћемо се и договорити... Глумица?! Фуј! Али ја те љубим. Хоћеш ли доћи или да скачем у Мораву мутну?

ГЛУМАЦ: Доћи ћу. Иди сад.
(Загрли је)
Мораш ми помоћи. А то није велика улога. Доћи ћу. Иди сад!

Пољуби је, удовица излази – Резика је ушла и све видела.

РЕЗИКА: Ја све чула... и видела...

ГЛУМАЦ: (Седа за сто. Нејријайно му је. Лагано сивавља сервијетју на врати)
Па шта? Морам... У неприлици сам. Шта ви овде тражите? Идите у свет! Није ова паланка за вас.

РЕЗИКА: Нег Гаврило, ви не веровати. Ја, du bist schrahen... по, не веровати, А, кад не верујеш, паднеш са трапеза. Ко нема веру, сломи ногу.

ГЛУМАЦ: (Узнемирен)
О, Резика, ја верујем! Верујем... Или ми се бар тако чини. Верујем. Позориште... мој свет – једини.

РЕЗИКА: Онда ја вама помоћи. Ја – не она! Ја бити Катица, не она, ја.

ГЛУМАЦ: (Пружи руке према њаци са храном)
Хвала вам, ви сте добри... Али...

РЕЗИКА: Ово не за вас. Ово за мајмун.
(Крене ка чииаоници, засијане)
Веровати! Тако се правилно каже? Веровати...

Одлази, Глумац зледа за њом.

МРАК. ПРОМЕНА.

ЧЕТВРТА СЛИКА

БИЋЕ СКОРО ПРОПАСТ СВЕТА

На “сцени” – ѡри ѓлумца – калфе, ѡсѡављају “декор” за Кир Јању. Неколико малих кулиса на којима је молерски, крајње наивисѡички осликана соба. Осликана је чак и реквизиѡа, делови намешѡаја. Нај-уѡадљивија је шкриња, иако на “сцени” ѡсѡоји ѡрава, мала шкриња. Банѓеја молује, Побратимче и Чаѡља исѡробавју своје косѡиме које ваде из Глумчевоѓ кофера. За сѡолом, Верка ѡеѓла делове осѡале косѡимске “оѡреме”.

- БАНГЕЈА: (Тријумфује, ѡоказује)
Ево му, фирма!
(Показује)
Собче на Кир Јању великог шкртаћа!
(То сѡварно и ѡише на фирми)
- ЧАПЉА: Дал то треба, Бангејо?
- БАНГЕЈА: Треба бре. Кад је фирма ту – нема да фали. Знајеш како се вика: Кад се каже – зна се шта је!
(Још доѡерује молерај)
- ПОБРАТИМЧЕ: (Који се “косѡимирао” више неѓо ѡроизвољно)
Какав сам ти ја ко Кир Јањ? Јел личим?
- КИР МИНТА: (Уѡраво улази)
Не личи! Кир Јања – лепо човеку. Отменос и мудрос!
- ПОБРАТИМЧЕ: (Разочарано)
Ал кад турим перику и брци?
(Сѡавља некакву кудељну ѡерику и оѓромне бркове)
- КИР МИНТА: Ај, ја, ај, о, Јањо, Јањо, ће пропаднеш Јањо, несретни Јањо! Дам моју аљинку – свечано, црквено и мртвено.
- ПОБРАТИМЧЕ: Како збориш?
- КИР МИНТА: Мртвени, кад умрим у њега закопају Кир Минта. Лепо, свечано, црно!
- ПОБРАТИМЧЕ: (Прекрсѡи се)
Језик прегризо!

Кир Минѡа излази.

- ЧАПЉА: *(Показује како се он “насортирао”)*
А ја, како вам се ја чиним? Јел неће никој да ме позна?
- ВЕРКА: *(Смеје се)*
Неће, неће, направија си се на циркусанта. Ама су овој чашире од ти одело.
(Додаје му)
- ЧАПЉА: Побратимче, јел ако да и мен даш једни брци?
- ПОБРАТИМЧЕ: Оћу, Чапљо. Направија твој бата Побратимче за пола паланке!
(Додаје)
- ВЕРКА: *(Бангеји)*
А ти Бангејо,
(Узима једно одело које је ујраво оћељлала)
облекај овој!
- БАНГЕЈА: Јок ја. Ђу да замолим госн Гаврила да донесем оди кућу, зелено, ловциско!
- ПОБРАТИМЧЕ: *(Поколебан)*
Бива ли тој? Па онда ћу и ја да донесем своје. Ношњу, везену срмом, па турлије, па опенчићи, па фес... Ама, дал то може?
- ЧАПЉА: *(Огледа се)*
Море, важни су брци! Ко има бољи брк, има да буде и побољи глумац.
- Из чијџаонице излази Глумац у женској хаљини, са лејезом, накијџом, на шџишклама, са великом, разбарушеном црвеном џериком.*
- ГЛУМАЦ: *(Гледа у калфе, они у њеџа, он је љуџи, они само шџио не џрасну у смех)*
Па, шта је ово? Јел то *Кир Јања* или маскарада? Ко вас је тако насортирао?
- ВЕРКА: *(Излеџи)*
Ја!
(Па се џосџиди)
Л’жем... Узеја шта је ко тео!
- ГЛУМАЦ: *(Нервозно)*
Не може то тако. Костим је за глумца пола улоге!
- ПОБРАТИМЧЕ: *(Бојажљиво)*
А брци?

ГЛУМАЦ: И брци! Али – костим посебно! За вас дилетанте, то је више него важно!

Улази Г-ђа Мица начелниковица носећи, на вешалици, шарено оделце за мајмуна.

Г-БА МИЦА: *(Чула је Глумца)*
И те како је костим важан. Зато сам ја лично сашила за мог Буција ново одело. Погледајте, шта кажете?
(Поносно ѡказује)

БАНГЕЈА: Јел то за оно мајмунче?

Г-БА МИЦА: Не, него за тебе! Буцика мора од свију вас да буде понајлепши. Па кад се још прочује да сам ја лично сашила оделце.
(Крене ка чииаоници)
Верка, душо, ше ми помогнеш да му испробамо?
(Излази са Верком, добацује Глумцу)
А вама баш добро стоји та боја косе.

ЧАПЉА: *(Задивљен)*
Леле мајке, мајмунче има да има најубавије одело! Чак и од вас Јуцо душо!

Калфе се смеју.

ГЛУМАЦ: *(Љуиииио)*
Па, нек има. Он не игра лик!
(Оиивара кофере, уииривава калфама делове костиима које он бира)
Ево, Мишић мора бити кицош, дотеран по последњој моди... Слуга Петар је сиромах, куче нема за шта да га угризе... е, тако сиромашан костим ми немамо, узми ово... исцпаћемо га и умазати... А Кир Јања као Цинцарин треба...

Преиура, у иио улази свечано Кир Минииа.

КИР МИНТА: Треба да обуче овој.
(Донео је своје одело)
Ама да пазиш да не уфлекаш.
(Побраииимче узима костиим)
Црквено и мртвено.

ГЛУМАЦ: *(Љуби Кир Минииу)*
Честити Кир Минта – нисте ви цаба сународник Еврипида и Софокла!

- БАНГЕЈА: *(Показује фирму)*
А овој? Јел убаво, Јуцо душо?
- ГЛУМАЦ: *(Гледа зџрануићо – чиића)*
“Собче на Кир Јању – великог шкртаћа”.
- КИР МИНТА: *(Гунђа)*
Кир Јања паметно, домаћин, чува новци, чува дукати. Он не – то! Не шкртаћ. Мудрост и све сос мера, све сос мера.
- ГЛУМАЦ: *(Банџеји)*
Па, лепо је лепо... Али не знам да ли ће нам то требати...
- БАНГЕЈА: То ја, ако ми нешто оманемо... Да буде јасно од чега је реч...
- ГЛУМАЦ: Но, но, па нећете ваљда баш толико оманути.
- ЧАПЉА: *(Хоће нешићо да љића)*
А, мен Јуцо душо...
- ГЛУМАЦ: *(Прекида џа)*
Ако ми још неко каже Јуцо душо, убићу га! Где ми је мач мој, српски, сребром оковани!
- Тражи и баш у љом моменћу улази Јероћије.*
- ЈЕРОТИЈЕ: Шта је ово? Костимска проба? Добро ти стоји хаљина, Јуцо душо.
- ГЛУМАЦ: *(Са мачем у руци, као некад, јурне на Јероћија и за-сћане)*
Убићу те.
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Мирно)*
Који ти је мој? Нисам ти рекао – *Пело срце моје?* Сасвим озбиљно, као колега, сада већ бивши, кажем да ти костим добро стоји.
- Г-ЉА МИЦА: *(Враћа се са Верком)*
Баш добро!
- ЈЕРОТИЈЕ: Ето видиш и Г-ђа Мица мисли исто.
- Г-ЉА МИЦА: Ама, не њему, Мајмуну, мом Буцики!
(Разљледа сцену)
Лепо, богами. А где ћу ја седети?

- КИР МИНТА: *(Жусиро)*
Нема седење. Стојење. Више стана, како семке у лубеницу... Па, ако сваки купи по два пића, извадим штета, имам еспап.
(Рачуна као Кир Јања)
Трианта трија крајцарија...
- Г-БА МИЦА: То не долази у обзир. Ја морам седети.
(Прошејиа, њокаже)
И то – овден! А, иза мене моји 27 чланови одбора на читаоницу...
- ГЛУМАЦ: *(Приноси јој сџолицу, она седа)*
Па, ако баш инсистирате...
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Лукаво)*
Наравно госпа Мицо, ако неко треба да седи, у праву сте, то сте – ви! Да се зна кој је кој. Али само ви – нико други.
- Г-БА МИЦА: *(Свидело јој се)*
Мислите? Имате право – ја седим, а сви стоје!
(Глумцу)
А, кад Буцика заврши своју тачку, ви га донесите до мен, ја ћу га држати у крило. Сви ће нас гледају, а... јел се карте већ продају?
- ГЛУМАЦ: *(Нервозно)*
Г-ђа Резика продаје, на прозору из ове улице... Продато је већ пет представа унапред, данас начиње шесту.
- Г-БА МИЦА: Па, наравно, кад игра мој Буцика!
(Изађе)
- ЈЕРОТИЈЕ: Нећеш ваљда дозволити да се појави и... и... Буцика?!
- ГЛУМАЦ: *(Нервозно)*
Наравно да нећу. Видећу... Смаслићу нешто...
(Калфама)
А вас тројица на облачење, тамо у читаоницу.
- ЧАПЉА: Код Буцику?
- ГЛУМАЦ: Код Буцике. То ћемо претворити у глумачку гардеробу. А ти, Верка, помози им, ти ћеш бити гардероберка позоришна.

ВЕРКА: Оћу, оћу, пеливанцијо, извештила сам се с'г сам облекла мајмуна...

Сво четворо излазе.

ЈЕРОТИЈЕ: *(Гледа за калфама)*
Јесу л' научили текст?

ГЛУМАЦ: *(Нервозно почине да скућља косијиме њо "сцени")*
Па... тако... Јесу...

ЈЕРОТИЈЕ: А... Ко ће ти играти Катицу?

ГЛУМАЦ: Пристала је, на једвите јаде, она моја љубавница,

ЈЕРОТИЈЕ: Ма немој? Резика? А, Кир Минта, није љубоморан?

ГЛУМАЦ: *(“Жацнуо” се)*
Али, господине Јеротије, шта ви то говорите?

ЈЕРОТИЈЕ: *(Мирно)*
Ох, опростите... Ја, то, знате, прича се... Свет – људи видели, па набедили. Значи она друга, Жорж Сандова, списатељица овдашња?

У њом моменћу у “сцену” ућрчава Удовица са неколико хаљина у рукама.

УДОВИЦА: Добро... добро вече, јао, мили мој,
(Пољуби Глумца)
Па ја ништа осим црнине не могу да обучем! У чему ћу глумити ту Јуцу?

ГЛУМАЦ: *(Исправља је)*
Катицу, Катицу. Ја ћу играти Јуцу.

УДОВИЦА: Добро, Катицу. Али ја ово морам попустити. Не бој се, нећу те изневерити, играћу у том твом
(Са гађењем)
џозоришћу! Али нећу остати на проби, морам да средим хаљину. Па ја нисам ни приметила колко сам се угојила док сам жалила оног мог скота. Журим. Прочитала сам Кир Јању, да знаш, целог. Али – нећу говорити тај текст.
(Осћавља књићу)
Неког – кад Катица треба нешто да каже, ја ћу на том месту рећи по један краћи одломак из мог романа, чак и онај: “О, мили мој Гаврило, ти ми сад љубиш прсте, а већ ћеш сутра хтети раме, а прекосутра мој лепи смарагдни врат, а накосутра и моју белу груд да љубиш...” Видимо се сутра, на премијери.
(Одлази)

- ЈЕРОТИЈЕ: *(Сумњичаво)*
Хоће ли то штапати Па, још без пробе...
- ГЛУМАЦ: *(Нервозно)*
Мораће... смислићу нешто...
(Показује и даље своја одела – важна радња – ѡнављаће се и у индикацији)
Ево шта су урадили од мојих костима. А ја сам имање у то уложио. Све што сам од деде наследио... Све!
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Са сећом)*
Да, био си најбоље сортиран глумац у Србији. Сећам се твог огласа у новинама: “Слободан, млад глумац, са дванаест пари одела, четири перике, фракком, героком и две народне ношње, тражи ангажман у путујућем позоришту...” Тако сам те и примио у трупу... Сећам се како су ти сви завидели. Можда су те и мимолилазиле улоге, али женске и елганција нису! Баш си имао среће.
- ГЛУМАЦ: А ја бих дао све да сам играо оне улоге које сте играли ви. Сва одела бих дао за само једног Кнеза Лазара, да сам само једном Хајдук Станка играо...
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Искрено)*
Играћеш. Сад је твој час куцнуо. Ето, видиш, већ сутра као Јуца...
- ГЛУМАЦ: Молим вас, немојте ме зајевавати!
- У ѡом ѡренујку на врајцима се ѡјаве Домановић и Сианковић, ѡијани, “као чејови”.*
- СТАНКОВИЋ: Јел то почело, јел је готова работа? У бре госн Глумац ал боли глава кад прође премијера.
- ГЛУМАЦ: *(Пакује одела, Јеројије му ѡмаже)*
Сутра је премијера.
- СТАНКОВИЋ: Па који је д’наске дан? Кол’ко ми то писмо, побратиме?
- ДОМАНОВИЋ: Много, побратиме, много писмо!
(Као да се извињава)
Прослављамо! Имао сам ја своју премијеру, у школи. Оно, бре, са ђацима, *Горски вијенац*...
- ЈЕРОТИЈЕ: Знам, био сам. Честитао сам вам, чак смо се и пољубили.
- ДОМАНОВИЋ: Стварно? А – кад?

СТАНКОВИЋ: Јесте, побратиме, цокнуо те туј!
(Љуби Домановића)
 И ја сам те цунуо, овакој,
(Љуби за Јоново)
 ал к'д то беше?

ДОМАНОВИЋ: А знамо да је ред са се прослави, да се попије нешто. Али, оно ђаци, деца. Па, побратим Бора и ја узесмо тај тешки терет на себе – прослависмо у име свих. Не замерите... Није то право позориште, сли *семе!* Семе позоришта кад бациш – па макар и у паланци, мора нићи. Мора. Господине Јеротије, да попијете једну са нама? Видимо се сутра, госн Гаврило.
(Креће ка враћима)

ЈЕРОТИЈЕ: Нисам никад одбио. Али, овде је проба... Идемо “Код ладну воду”.

Сва јиројица излазе и нешто зајевају. Из “жардеробе” излазе калфе – глумци, сасвим јирискојни; као Кир Јања, ношарош Мишић и слуга Пејтар. Сва јоносна за њима излази и Верка.

ГЛУМАЦ: *(Искрено зачуђен)*
 Тако, брате... Тако! Сад већ личите на нешто!
(“Глумци” се јењу на јозорницу)
 Има ли неких проблема? Да ли знате текст?

БАНГЕЈА: Знамо... Ама, кад би неко има' књигу за сваку сигуранцију...

ГЛУМАЦ: Суфлер! То се зове – суфкер. Честито и часно и веома важно позоришно занимање.
(Узима књигу, јружа је Верки)
 Верка, производим те у нашег главног суфлера.

ВЕРКА: *(Збуњена)*
 Оћу, оћу ја, жив ми ти. Ал само из главе што сам запамтила док сте ту... не знам ти ја сва слова, не могу из књигу...

Глумац одустијаје – гледа уишино у своју “јрују”.

ЧАПЉА: А ја, кад оној викам: “Е! Гледај ти сад...” – јел да то буде са секирацију?

БАНГЕЈА: А, онда, да ја оно “Јој” кажем исто са секирацију?!

ГЛУМАЦ: *(Збуњен)*
Не... ти... Чапља без секирације, а ти Бангеја... па да видиш... може са секирацијом...

ПОБРАТИМЧЕ: А ја оној “Тријанта трија крајцарија” кад бројим, Кир Минта ми не да! Каже то ја њег зајебавам. Лично њег! А мен тако пише у књигу. Јел да бројим, јел да то фрљим?

ГЛУМАЦ: *(Туђо)*
Само ти број. Како пише у комаду.

ЧАПЉА: А ја кад оно кијам...

БАНГЕЈА: Ама, не кијаш ти – кијам ја!

ГЛУМАЦ: *(Очајно)*
Не свађајте се. Кијате обојица!

У њом моменћу сјоља се зачује музика, коло. Иђрајући, улази Јова Завеса, хвајта силом Гаврила, иђра. Зове руком калфе, они силазе с њозорнице, хвајтају се у коло. Придружује им се и Верка. Оишиће весеље. Глумца силом вуку. Јова је донео један сандук.

ЈОВА: *(Кад заврши коло)*
Тако, брате! Ово ће бити почетак. Кад публика уђе у салу, Ђазим ће да груне ово колце, а ми сви... ви сви, мислим глумци – да га одиграте!

Ђазим се њовлачи у дубину.

ГЛУМАЦ: *(Мукло)*
Да није ту и мечка?

ЈОВА: Јесте. Ту је. Али, испред, као у народној пословици – “Заиграће мечка и пред нашом кућом”... И, молим вас, она ће тамо и остати. Ђазим и мечка ће радити испред улаза – два сата пред представу, али док сам ја управитељ – само напољу! Неће мени мечка играти у позоришту! Нема потребе, све су карте распродате! А, сад, пре пробе да ја дам своје предлоге, трикова.
(Оићвара сандук)
Ђазиме, ти буди спреман...

ГЛУМАЦ: А ја сам хтео да онако, уметнички, пређемо текст... Ово је генерална проба. У позоришној уметности, без тога...

- ЈОВА: Па и ја због уметности. То сам увек, у свим трупaма радио.
(Размештa своје “сiраве” по кафани: ѿлех, чеџрићaљке, кофа, црево...)
Ево имам ту цео списак – шта вам се свиди – свиди. Нећу се ја увредити.
(Ошварa сiисак)
Дакле, под један: Рахела Аритоновић доћи ће данас да вас види, али то није важно, то није трик...
- ГЛУМАЦ: Рахела Аритоновић, ко је то?
- ЈОВА: То је оно *изненађење* – оно што сам обећао. То је некад била славна глумица, Рахела Хет, била је са вама у две трупе, сећате се?
- ГЛУМАЦ: (Узбуђен)
Рахела Хет? Ко је се не би сећао!
(Више за себе)
Био сам заљубљен у њу... Као и цела трупа, уосталом.
- ЈОВА: Она се заувек одрекла позоришта, удала се овде за трговца Аритоновића и заклела му се, кажу, да позориште никада више неће ни поменути. Па, опет кажу, када она сада помене позориште – он је пребије... Туче је, у просеку, два пута недељно.
- ГЛУМАЦ: (Ни не слуша Јову)
Велика Рахела Хет... Моја љубав... Највећа глумица која је икад путовала Србијом... Фатална Рашел.
- ЈОВА: Она никуд не излази. Ово је тајно и изузетно. Али, да пређемо све редом. Два: Кад Кир Јања отвори шкрињу да броји дукате, предлажем да ту суне бенгалска ватра, то увек пали. Може?
- ГЛУМАЦ: (Не слуша Јову)
Да, да... А, када ће доћи?
- ЈОВА: За пола сата. Број три: Кад Мишић прича са Катицом, то је и тако досадно, ја имам справу – па кад Мишић седне, да ту прдне! Верујте ми, публика ће се ту упишати од смеха. Важи?
- ГЛУМАЦ: (Не слушајући – махиално)
Може, може. Да, да... А, долази сигурно?
(За себе)
Да ли да се пресвучем? Или баш овако... значи сигурно долази?

- ЈОВА: Сасвим сигурно. Број четири: Кад Јуца плаче, то јест, ви кад заплачете, имам справу, да вам вода иде на уши. Врло ефектно!
- ГЛУМАЦ: Добро, добро, де. А, да ли ме се сетила? Мислим... одмах сетила?
- ЈОВА: И те како! Сетила се. Број пет: Кад год Кир Јања говори Петру – да ја најпре направим грмљавину овако.
(Удара лудачки њо њлеху)
Пошто је, то јест, Петар глув. Разумете?
- ГЛУМАЦ: Разумем! Да ли да је дочекам овако, или да се ипак пресвучем? Шта ви, као управитељ театра мислите?
- ЈОВА: Овако. Разумеће, глумица је. Број шест: Кад Јуца тражи шешир, ту да пустимо у публику јато правих голубова. Имам их, па да се, онда, публика пита – чему то?! Важи?
- ГЛУМАЦ: (Махиално се дојерује)
Важи, важи...
- ЈОВА: (Чијиа даље)
Број седам: Кад Катица викне оно да хоће да се уда, опет ће Ђазим да груне! Знате, морамо Кир Јању мало зачудити, изненадити музиком, публика то воли. Ђазиме!

Ђазимов оркестрар, “зајей ко ѡушка”, засвира. На врајиима се ѡјављује Рахела Хејј Аријоновић, ѡрава, свейска дама. Дојерана, елеганјина, леја. Досја дужо нико је не ѡримерује, а кад је ѡримере – и музика ујихне. Насјане ѡјајац. Консјернација.

- РАХЕЛА: (Глуми)
“Јуцо душо шта ће теби ново шеширу?”

Калфе се закикоћу, Јова ѡакође.

- ГЛУМАЦ: (Узбуђен)
Рахела! Да ли је то могуће?!
- РАХЕЛА: Гаврило?! Да ли си то заиста ти? Млади, лепи... елегантни Гаврило... Боже госпоре, да ли сам и ја толико остарила?

- ГЛУМАЦ: *(Калфама)*
Господо глумци, Јово, ја морам да се поклоним, поклоните се и ви...
(Сви се клањају)
Ово је права, истинска, велика глумица, Рахела Хет, моја бивша колегиница. Заједно смо почињали... Моја највећа... Несуђена... Судбина. Да, судбина.
- РАХЕЛА: Надам се да ти је Јова Завеса рекао да ми ни у шали не понудиш да играм?!
- ЈОВА: Нисам стигао, али...
- ГЛУМАЦ: На памет ми не пада. Премда, немам Катицу... Господо, пауза, идите у гардеробу, желео бих... Хоћу да разговарам са госпођом, нашом Саром Бернар.
(Глумци, Јова и Верка се повлаче у чииаоницу)
Никад лепша... Никад продуховљенија... Као онда кад сам због тебе препливао Дунав код Чортановаца. Боже, како сам те волео.
- РАХЕЛА: *(Кокејно)*
Увек си волео да претерујеш са комплиментима.
(Пауза)
Шта ћеш ти у овој паланци, Гаврило?
- ГЛУМАЦ: Правим позориште, Рахела. Радим исто оно што смо радили некада... Заједно... Сањам о слави... Правим неки лепши свет на овим даскама.
- РАХЕЛА: *(Тврдо)*
Зато те и питам – шта радиш у овој паланци, Гаврило Михајловићу?
- ГЛУМАЦ: А, ти...
(Пауза)
Заувек?
(Пауза)
А ја... Толико сам имао разлога да напустим позориште... Па и напуштао сам га... Али... А ти – заувек!
- РАХЕЛА: Заувек. Или тачније – до неког дана кад би имало смисла бавити се позориштем... Одрекла сам га се јер сам га сувише волела. Више него ти... Више него ико од вас са којима сам делила све то... Хлеб тај горки.

- ГЛУМАЦ: Понекад... је ли ти жао? Мислим, да ли пожелиш понекад...
- РАХЕЛА: Понекад? Е, мој Гаврило! Жао ми је сваког дана! Сваког минута, сваке секунде без позоришта? Осећам се проклетом... Прогнаном из раја. Као у оној нашој је-врејској пословици: “Дабогда имао, па немао.”
(*Прошећџа салом*)
Тако је то: Имала сам позориште у себи... А и око себе, какво – такво.
(*Пауза*)
А сад га заувек немам.
- ГЛУМАЦ: Зашто си онда отишла? Имала си успеха. Публика те је обожавала. Сви су те само волели и хвалили... Сви смо у тебе били заљубљени... Да не помињем себе... Чак и управитељ и суфлер.
- РАХЕЛА: Да... Тако је било...
(*Пење се на њозорницу*)
Можда би и сада тако било, да није било тог дана кад је све у мени пукло и кад сам одлучила да своје ћутање посветим позоришту исто тако страсно као што сам се до краја позоришту давала... Док сам се давала. Тај дан... Знаш, понекад не знам ни да ли сам постојала?!
- ГЛУМАЦ: Мора де се нешто крупно десило... Кад си отишла, тако, само си једне ноћи нестала... Ниси ти ни отишла – ти си нестала!
- РАХЕЛА: Отићи... Само тако и можеш. Нестати. Ником не бих успела да објасним... Ни самој себи никад до краја нисам објаснила шта се заправо десило...
(*Пауза*)
Сећаш се наших гостовања по Преку? У Срему, у Бачкој?
- ГЛУМАЦ: (*Уздахне*)
А, тек у Банату... Бечкерек... Па, Кикинда, Панчево... Сећаш ли се како су нас гостили? Као краљеве! Како су се о тебе отимали да им будеш гошћа! Како су песме о теби певали... Због тебе лудовали!
- РАХЕЛА: (*Сама на сцени*)
Да сећам се и тога... Али, није то сад...
(*Покаже Глумцу столицу на којој је седела начелни-ковица*)
Седи.

(Као монолоџ)

У Бечеју, после представе, изведе ме на чарду неки тамо њихов мангуп... неки инжењер. Школовао се у Бечу, Пешти, Прагу... Наравно, удварао ми се. Готово ме запресио, иако је из врло угледне породице... Звао се Саша Обровачки. И ту, после вечере, он ми почне причати о позориштима тих великих градова у којима је живео. И почне све то цртати... Имао је некакав блок. Лепо је цртао...

(Пауза)

Ложе, партери, блистави фоајеи, сликане завесе, галерије, велики кристални лустери, завесе и портале... Цело вече ми је цртао. Било ми је лепо са њим. Сачувала сам те цртеже... И ми смо сутрадан – отпутовали... И никад више нисам видела, али ни заборавила бечејског бећара Сашу Обровачког, а његови цртежи су ме прогонили као зли духови мог сна.

ГЛУМАЦ:

(Пауза)

Ја се, Рахела, свега тога сећам. Нисам једино знао за те цртеже... Ако су они збиља важни?!

РАХЕЛА:

Нико није знао... Ни сада не зна. Три месеца касније, ти већ ниси био у нашој трупи, спремали смо *Чарлијеву ѿејку*, ту негде, у некој паланци, не сећам се више... Нека кафана, на периферији, код Паје Главоње кафеџије, а кафана “Пролеће” – Ми пробамо у дворишту ту комедију, *енглески салон*, отменост и манири, а прасићи и ћурке нам иду кроз мизансцен... Увече, и још горој кафанчини, одиграмо представу...

ГЛУМАЦ:

Сигурно си била сјајна.

РАХЕЛА:

Да, била сам сјајна. Те ноћи сам нестала! Вратила сам се код “Паје Главоње”, отворила свој кофер, погледала оне цртеже и ућутала заувек. Ни сама не знам како сам се нашла баш у овој паланци и удала се. Никад више нисам видела ни једну позоришну представу, ни трупу, ни глумца... Ти си ми, од оне ноћи, први.

ГЛУМАЦ:

(Почиње ојет да ѿакује кофере)

Каква част... Мислим да сам те разумео... Па, ипак...

РАХЕЛА:

(Прекине ѿа)

Немој ме питати. Нећу се никада вратити. Када бих имала наде да и у овој паланци, или негде другде, али код нас, у овој земљи, може бити нечег са оних цртежа

бечејског мангупа – ја бих опет поверовала... Опет бих...
Не, не, не верујем... Шта ћеш ти овде Гаврило
Михајловићу? Зато те то тако питам: Шта тражиш ти у
овој паланци Гаврило Михајловићу?

ГЛУМАЦ: *(Све брже се њакује)*
Мислим да сам те разумео.

РАХЕЛА: *(Сћане у "њозу". Глуми)*
Остајте збогом. Бог зна
Кад ћемо се видети опет...
Жилама ми језа ледена мили...
(Пауза – Показује на Глумца)
Хаљина та је збиља најлепша
Ал мила Дојо остави ме ноћас
Молим те, саму..."
Сећаш ли се?

ГЛУМАЦ: Сваког стиха. *Ромео и Јулија*. Ја сам играо Почетак –
Пролог, Кнеза Ескалуса... А, разумео сам те, добро сам
те разумео! И то је страшно.
(Пауза)
А ја управо почињем генералну пробу!

*У њом ѡренућку, уз Ђазимову музику, улеће у сцену Јова, калфе, и
обучена у циркуски косћим – шљокице и сунцобран – Резика. Јова даје
знак да калфе зашћгну жицу од ѡрћала до ѡрћала. Резика узима
мердевине, ѡење се. Ђазимов оркестар свира ѡуш. Јова добује.*

РЕЗИКА: Ја играти Катица! Ја спасти ваше српско позориште.
Овако!
(Закорачи на жици)

ГЛУМАЦ: *(Урликне)*
Не! Не!
(Рахела силази са позорнице и гледа у Глумца)
Молим вас, вечерашња проба је завршена. Сутра дођите
мало раније. Идите, пресвучите се.

*Сви ѡново одлазе у ѓардеробу. Ђазим са оркестром излази на улицу.
Осћала је Резика на жици, Глумац и Рахела на вратиима.*

РАХЕЛА: Лаку ноћ добри кнеже
Хорови анђела нек ти одпоје мир...
(Пауза)
Шта ћеш ти овде, Гаврило Михајловићу?

Нагло изађе. Глумац се окреће ка Резики.

РЕЗИКА: Nascht... Ноћас, поред ова паланка на главни пут, пролази
grose cirk Coloseum... Путују... У велики свет... Велики
grose cirk.

Базимов оркестар засвира на улици жестиоку циркуску музику.

МРАК. ПРОМЕНА.

ПЕТА СЛИКА

СЕМЕ ЈЕ БАЧЕНО

Вече, сајл њред њремијеру. "Позорница" је "добила" и завесу и њоњаве на њоду, њилиме са сѡране... Само – нема радосѡи, нема узбуђења, нема оноѡ ѡреѡремијерноѡ ѡѡимунѡа. На "ѡзорници" савршено косѡимирани и наѡминкани, са ѡексѡовима у рукама, као ѡри сирочетѡа, сѡје ѡри калфе. Јова Завеса, са ѡсмом у рукама нервозно ѡетѡа ѡо кафани. У ѡозадини ѡлаче Кир Минѡа, а Верка ѡа ѡеѡи.

ВЕРКА: *(Плачући)*
Не плачи, газдо... Срце ће ми препукне... Ђе се врне
госпоја Резика ко и прошли пут! Ко и сваки пут!

КИР МИНТА: *(Тихо ѡлаче)*
Знам ја да се моја Резика врати. Она побегни, ал увек
врати...
(Заурла)
Ал, однела Кир Јањина шкриња са аспри, са шест пред-
става новци... Ахара, ахара! Ђе пропадним, ће умрим.

БАНГЕЈА: Маѡицу му, па то и наше паре украдоше. Пих, а лепа
пара пала на благајну, баш лепа!

КИР МИНТА: *(Као Кир Јања)*
Ах, Минта, Минта у нестрепно си се време родија...
Шкиљи... Кад год прође циркус, она побегни... Нестрећа!

Као без душе, у полицајској униформи, улећи Јеротије – погледа ситуацију, схватио је.

ЈЕРОТИЈЕ: Значи, истина је! Побеглао је!

ЈОВА: Побегли – сви троје!

ЈЕРОТИЈЕ: Како – троје?!

ЈОВА: Гаврило, Резика и мајмун. Оставио је два писма. Једно за вас, друго за Рахелу Хет. Однео сам јој лично.

ЈЕРОТИЈЕ: *(Сада он нервозно шећа, као лав, по кафани)*
Читај!

ЈОВА: *(Чита, остали најбоље слушају)*
“Поштовани бивши управитељу! Ви ћете ме разумети! Побеглао сам. Срамота ме је, али тако је. Ако се ишта спасити може – ви ћете то урадити. Ја знам вашу спретност и марифетлуке које умете извести да би се представа спасила и одиграла...”

ЈЕРОТИЈЕ: *(Љутићу прозунђа)*
Марифетлуци?! Свиња! Читај даље!

ЈОВА: “Преклињем у писму и госпођу Рахелу Хет да помогне и спаси бруке род наш, глумачки. Ако хтедне... Одлазим са госпођом Резиком у циркус *Колосеум*. Тамо ћу најављивати тачке. Повели смо и мајмуна. Резика каже да је у циркусу све *право*! Висина трапеза, лавови, коњи, акробате, све! У позоришту које сам ја ту правио све је било *лажно*. Осим три калфе који су одлични. Прави је био само мајмун... И требало је да буде театарска уметност – а ја то немам! Ја не могу ни спасавати, ни правити позориште у паланци – ја нисам српски трагичар! Уплашио сам се, као говно! А за позориште треба имати храбрости и талента. Ја немам ни једно, ни друго. Зато бежим, а ви опростите, ако можете. Ваш Гаврило Михајловић, пређе глумац српски, сада циркузант.”
(Пауза)

ЈЕРОТИЈЕ: Пизда једна неталентована! Он српски глумац?! Да је глумац, остао би на мегдану и изашао пред публику! Он глумац?! Глума – последња зубља храбрости у овом напаћеном и оглупавелом народу!

ЧАПЉА: А, шта ће с'г да буде?

ЈЕРОТИЈЕ: Како – шта? Биће представе! Неће се у овој паланци позориште зауставити зато што га је напустио један усрани *ејизодиста*! Где је његов костим?

ВЕРКА: Тамо!
(Покаже)
Ама, он играше Јуцу!

ЈЕРОТИЈЕ: Играћу и ја Јуцу! И Мару и Сару, и Цицу и Мицу – ако треба. Не бојте се соколови моји, биће овде позоришта.
(Иде *зоре*, међу калфе)
Док је мене и док је вас! Свако позориште дође у кризу...
А, онда, се обично – шта, Јово?

ЈОВА: Смењује управитељ!

ЈЕРОТИЈЕ: Тачно! Дакле, Јово, смењујем те. За сваки случај, да очувамо традицију. Не љутиш се?

ЈОВА: (Сиремно)
Боже сачувај! Али, остајем за ефекте, трикове, ватру, дим?!

ЈЕРОТИЈЕ: Наравно! Одох ја да се прсевучем.

Одлази са Верком у чиџаоницу.

БАНГЕЈА: А кој ће да игра Катицу? Она његова удовица, кад чује да је побего – сигурно неће.

КИР МИНТА: Ако треба, ето ја... Само да извади штета. Да имам еспап. Ја ћу играм и Катица, а ако треба и мајмун. Само пари... пари...

Улази начелниковица. Одмах крене ка "својој" сџолицу.

Г-БА МИЦА: Брука! Брука! Па што ће сад да буде?

ЈОВА: (Наивно)
Шта? Каква брука? Све је у најбољем реду.

- Г-БА МИЦА: Па, зар он неје побего?
- ЈОВА: Јесте. Али, уместо њега, Јуцу ће играти наш прослављени глумац Јеротије, сада полицајац општински, а изгледа ми – поново глумац.
- Г-БА МИЦА: Ама не питам те ја за глумци! Како ћете без мајмунче?
- ЈОВА: Тешко, али – снаћићемо се. Имамо мечку, то је за почетак доста. За комад домаћег писца, мечка се чак и боље уклапа.
- Г-БА МИЦА: Добро, како ти велиш... Само кад неће да пукне брука! А, она нишлијска песма, мени у част – кад улазим – јел уведбана?
- ЈОВА: *(Сиремно)*
Како да не! Момци, на места!

Калфе се збијају, Г-ђа Мица “финџира” свој улазак. Калфе њевају.

- КАЛФЕ: Кад су пошли Милисав и Радиша
Код Сибина на славу
Потеже Радиша па с’ удави
У петровачку реку, јој.
- Јесте л чули, ој,
Удавија се један нишлијски калфа
Радиша, Радиша, јој,
Баш код села Брзи Брод!
- Скупили се
Сви нишлијски мајстори
Д’иду да виду
Радишу – надуја се!

Калфе се клањају, Г-ђа Мица айлаудира.

- Г-БА МИЦА: Тако, да се знаје ко је ко! А, биће гужве, ни пола народа овден неће стати. Мораћемо за друге приредбе изнајмити велику салу “Европу”!
- КИР МИНТА: *(Побесни)*
Е, не може! Овден, у моја кафана! Да извади штета Кир Минта. Јас сам побратим с Еврипид и Софокло!

Г-БА МИЦА: *(Одлазећи)*
 Само кад је све у реду. А ја се уплашила да то неће ићи без мајмунче! Значи – биће приредбе! А, с твојим побратимима, Кир Минто, ја ћу да поразговорам! С тим Софоклом и тим другим.

Госиа Мица излази. У њом ѿренуѿику улази Јеротије у Јуцином костиму и с ѿериком на ѳлави.

ЈЕРОТИЈЕ: *(Јови)*
 А, шта је рекла Рахела, хоће ли нам помоћи?

ЈОВА: *(Неѿријатино му је, у недоумици је)*
 Рекла је... Да се гонимо у три лепе пизде материне!

ЈЕРОТИЈЕ: Не лажи! Она не псује. Њу бар знам! Био сам заљубљен у њу... Умало се нисмо венчали. Г-ђа Рахела Хет Аритонових је финих манира, дама, није могла рећи...

РАХЕЛА: *(Улази љуѿиѿиѿа као фурија)*
 Да се носите у три лепе пизде материне! Опрости, Јеротије. Извините... Како се усудио у писму да ме преклиње да спасем позориште и представу, да помиње морал, српство, уметност, и све то, слепац један, што он нема! Да ме заклиње Богом и срећом, па чак и гробом својим будућим, кад зна, кад добро знају... Кад сви знају...

ЈОВА: *(Уѿадне, без злобе)*
 Да вас муж бије и кад поменете позориште...

РАХЕЛА: *(Трѓне се)*
 Молим? То је глупост, паланачка злоба! Мој муж је и по рођењу и по пореклу Врањанац, а то значи – како жена каже! Шта треба да играм?

ЈЕРОТИЈЕ: *(Прилази јој)*
 Катицу! То ћеш ти лако! Заиста ти хвала! Увек си била лафица. Ти Катицу можеш овако!
(Пуцне ѿрсѿима)

РАХЕЛА: А ти Јуцу? Не долази у обзир! Јуцу сам некада играла – играћу је и сада! А, ти ћеш и тако лупетати, па ти је свеједно. Скидај тај костим! Ја Јуцу – ти Катицу!

- ЈЕРОТИЈЕ: *(Полази са Рахелом и Верком ка чииаоници)*
 У реду, у реду... Мада, чак и у овој паланци тешко да ћу у овим годинама проћи као твоја ћерка... Али, хвала ти још једном...
(Иду ка чииаоници)
 Никад нисам имао маму млађу од себе. Али – дај шта даш!
(Излазе)
- ПОБРАТИМЧЕ: *(У недоумици)*
 Па, кој ће сад да ми буде жена, а кој ћерка?
- ЈОВА: Не брините. Снаћи ћемо се. У позоришту српском и тако се слабо зна ко је коме свој.
- БАНГЕЈА: *(Охрабри се)*
 А, јел могу ја... да рипам преко ово ћилимће, како кучиште што рипа у циркус?
- ЈОВА: Да рипиш? Ако баш хоћеш – може. То публика воли. Рипај комотно.
- ПОБРАТИМЧЕ: А да рипам и ја? Ја побоље рипам оди њег?
- ЈОВА: Па, можеш и ти, али – само једном!
- ЧАПЉА: А што онда и ја да не рипам? Море, сви ће да рипамо! Како кучишта кроз обруч!
- ЈОВА: Може, може... А ја ћу да пуштам дим! Публика има да попизди!
- ПОБРАТИМЧЕ: Још да има некој да руча огањ!
- КИР МИНТА: Ево, ја ћу ручам! Само да имам аспри. Тријанта трија крајцарија... Само да извадим штета.
- Најољу се зачује музика – Ђазимов оркестрар.*
- ВЕРКА: *(Истирчи)*
 Леле, то је Ђазим, почео да ради с мечку!
(Оде на улицу)
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Улази, облачећи косиим Кајишце)*
 Кир Минто, још не пуштајте публику. Да поновим бар три-четири прве реченице...
(Узима књижу од калфи)

- РАХЕЛА: *(Улази у косијиму Јуце, Кир Минића одлази до улазних вратића)*
Онда, договорили смо се. Ја – Катицу, Ти – Јуцу!
- ЈЕРОТИЈЕ: Ама не! Малопре смо рекли, ти си рекла – ја Катицу, а ти Јуцу!
- ПОБРАТИМЧЕ: *(Нервозно)*
Бре, браћо и сестре, договорите се, јербо од моје глуме неће да остане ништо!
- РАХЕЛА: Добро, добро... Мајку му, сви сте нервозни.
(Калфама)
Па, уосталом, ко овде искаче – ја или ви?!
- ЈОВА: *(Смирује ситуацију)*
Све је у реду. Желите ли кад ви говорите да пуштам да севају муње?
- РАХЕЛА: Да се ниси усудио! Ја сам Рахела Хет! Хоћу свака реч да ми се чује!
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Јови)*
А, са мношћом је обрнуто. Ја о тексту немам појма, па те молим, чим ја глумим – а ти распали у оне твоје тепсије!
- ЈОВА: *(Размешта своју "ојрему")*
Не брините, има публици да заглуну уши!
(Распали једном да демонстрира)
- РАХЕЛА: *(Осврће се)*
А, где је суфлер? Не мислиш, ваљда, да ћу ускакати без суфлера?
- ЈЕРОТИЈЕ: *(У нејрилици)*
Има, има суфлер... Како да нема!
(Књижа му је у рукама – врти је, а у њом моменћу, на вратићима, поред Кир Миниће, провуку се Домановић и Сијанковић)
Ја ти рекох, не један, него два суфлера, ево их! Наравно да не можеш ускакати без суфлера... Бар не у мојој трупи.
(Пауза)
Шта то рекох?

ДОМАНОВИЋ: *(Унезверено)*

Шта је? Отказано? Каква трагедија!

СТАНКОВИЋ: Пропала работа! Ама знао сам ја да у ову паланку то не бива. Само луд човек у то мож да поверује.

ДОМАНОВИЋ: Штета, света к'о у лудници! А ја сам баш веровао да ће се чудо ипак и десити и да ће позоришта бити! А сад – отказано!

ЈЕРОТИЈЕ: *(Мирно)*

Какво отказивање? Напротив! Вечерас, нарочито, изузетно, наша славна глумица Рахела Хет Аритонових играће Катицу.

Домановић и Станковић се наклоне.

ПОБРАТИМЧЕ: *(Дрекне)*

Јуцу, бре!

ЈЕРОТИЈЕ: Овај, да, Јуцу! Светска подела! Боже него што смо се надали, што смо могли и сањати. А млади списатељ Бора Станковић и професор и сатирик Радоје Домановић, изузетно, нарочито, зато што се ради о таквој дами и тако великој глумици – ништа неће моћи да нам одбију. Биће суфлери. Обојица!

СТАНКОВИЋ: *(Буну се)*

Што да будемо?

ДОМАНОВИЋ: *(Схваћено је)*

Јеротије, побогу, па ми никада нисмо... Какви суфлери, па то није пљуну па залепи.

ЈЕРОТИЈЕ: *(Одбија да их чује)*

Рахела, драга, професор Домановић је о позоришту, у овој паланци, изрекао најлепшу мисао: “Кад се једном семе позоришно баци – нешто мора нићи!” Достојно једног Расина или Јоакима Вујића.

ДОМАНОВИЋ: Кад сам ја то рекао?

ЈЕРОТИЈЕ: Био си пијан, али ја сам упамтио.

(Рахели)

Зато су они овде! Они знају да се позоришна представа овде, вечерас, не сме отказати. Они знају и да ти ускачеш. Они једва чекају да суфлирају.

- СТАНКОВИЋ: *(Гунђа)*
Али, како ја с мој врањански... Ћу више одмогнем... ама што не бива – не бива!
- ЈОВА: Не можете нам то одбити! Судбина позоришта је... суфлер!
- ДОМАНОВИЋ: *(“Леже на руду”)*
Добро, де, дајте књигу, суфлираћу.
- СТАНКОВИЋ: А шта ако постанем славан позоришни писац... па да ме бије глас да сам почеја к’о суфлер?
(Колеба се)
Не бива... ал ако Радоје оће – дај ту књигу.
- ЈОВА: *(Сјасава сјвар)*
Књигу имамо само једну! За господина.
(Додаје Сјанковићу)
А, ви, ви радите напамет. Па, ако негде запне, ви додаците нешто из *Горског вијенца*, то сте већбали с ђацима. То је десетерац, јако паметна ствар и неће шкодити да се то помеша са *Кир Јањом*. Зар није то добра театарска мисао?
- ЈЕРОТИЈЕ: Наравно.
- Јова и Јеротије појављују Сјанковића и Домановића на месџа, а у џај мах на врајџа ујрчава Верка, узбуђена, унезверена.*
- ВЕРКА: Леле, колко је света! Уморила се мечка, пита Ћазим јел ако да улази?
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Пење се церемонијално са Рахелом на “сцену”)*
Нека уђе, нека уђе!
- ЈОВА: *(Јеротију)*
Штета што нисмо убацили и Верку. Како пева!
- ЈЕРОТИЈЕ: *(Као у заносу)*
А ко каже да је нећемо убацили! Верка, душо, буди спремна, па кад те позовем, ти нам се придружи. Можда ћемо и запевати. Нема, и још дуго неће бити културе српске, без Цигана! А кад ми, Срби и Цигани удружимо снаге – то ти је, шта?

- ВЕРКА: Ваља циганија?
- ЈОВА: Не! Комад с певањем!
- ЈЕРОТИЈЕ: Тачно! Верка, зови Ђазима.
(*Верка испрчи*)
А, позоришта је било и биваће код нас Срба... још у већим неприликама... Правим. Ово није ништа. Ја сам, не једном, играо *Косовски бој* тако рећи без иједног српског јунака! Само са издајницима! Сећаш се Рахела?
- РАХЕЛА: (*Листа књиџу њанично*)
Сећам. Зато сам и напустила позориште. Заувек! Заувек!
(*Враћа књиџу Станковићу*)
Барем сам до вечерас мислила да се позориште... барем српско... може напустити заувек.
- ЈЕРОТИЈЕ: (*У великом узбуђењу*)
А, видиш, није заувек – још много пута ћемо ми са позорнице Србину говорити – *ко је и ишћа је!* А, нарочито, *зашћо је њакав!* Што је Косово изгубио, што кум кума убија... отац сину очи вади и зашто је то добро за српство...

Тихо улазе Ђазим и свирачи, ѡредвоћени Верком.

- КИР МИНТА: (*Са вратића*)
Да пушћам публикум?
- ЈЕРОТИЈЕ: (*Мирно, свечано, чак ѡајћећично*)
Пуштај, Кир Минто, пуштај.
Сасвим сам миран и спокојан ја
Јер није важно, не,
Каква ће бити представа ова?!
Свеједно је!
Важно је да ће је бити!
Важно је да је семе бачено.
Да ће некада нешто нићи!
(*Узима жезло, реквизићу, која је ѡу, на “сцени”, лежала још од ѡочетика, од “Боја на Косову”*)
Спреси се, Ђазиме;
Спемите се сви!
Почећемо представу са три ударца
У даске које живот значе,
Као у великом, правом свету!
Као што кажу да почињу представе

У Комеди Франсез у Паризу...
 Ако то уопште постоји...
 Ако тога уопште има...
 Ако уопште има света великог
 Негде.
 (Удара њри њуџа)
 Јер шта је тај Париз у односу
 На ову паланку нашу лепу
 И шта је та Комеди Франсез
 У односу на ову крчму нашу балканску...
 И ово позориште у њој?!
 Ђазиме, распали, представа може да крене!

*Ђазим не засвира! Сви љледају у њублику, њуни наде и очајања заједно.
 Заузимају "џозе" из својих улоџа. Као на некаквој усџореној џџраци.
 Велика свејљосџи са улице из које ће уђи џублика. Јова лађано удара у лим.
 Заџим бљесак и једна муња а џџек онда – Ђазим засвира и лудница џочиње.*

МРАК – КРАЈ!